

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2014

Denisa Havlíková

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Ústavní stížnost jako prostředek ochrany
základních lidských práv**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze podklady uvedené v příloženém seznamu použitých zdrojů.

V Plzni dne 26. března 2014

.....
Denisa Havlíková

Poděkování

Děkuji své vedoucí JUDr. Janě Odehnalové, Ph.D. za vedení při tvorbě této diplomové práce, trpělivost a cenné rady a připomínky. Velké poděkování patří také mým rodičům a Petrovi, kteří mě při studiu vždy velice podporovali.

Seznam zkratk:

Listina	usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. 12. 1992 č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění pozdějších protokolů (sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.).
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky.
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
ZÚS	zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Obsah

Úvod	1
1 Základní lidská práva a svobody, pojem, historický vývoj a klasifikace	4
1.1 Multidisciplinární pojetí lidských práv	4
1.2 Historický vývoj lidských práv	6
1.3 Terminologie základních práv	12
1.4 Klasifikace lidských práv	13
2 Nástin právních prostředků ochrany základních lidských práv	17
2.1 Soudní ochrana základních práv a svobod	17
2.2 Jiné ochranné orgány práva	18
2.3 Veřejný ochránce práv	18
2.3.1 Působnost Veřejného ochránce práv	19
2.3.2 Volba a odpovědnost Veřejného ochránce práv	20
2.3.3 Činnost, zvláštní oprávnění a povinnosti Veřejného ochránce práv	21
3 Ústavní soudnictví a Ústavní soud České republiky	23
3.1 Pojem a koncepce ústavního soudnictví	23
3.1.1 Koncepce ústavního soudnictví	23
3.2 Ústavní soud ČR	26
3.2.1 Charakteristika Ústavního soudu	26
3.2.2 Organizace Ústavního soudu	28
4 Ústavní stížnost – pojem, typy a funkce ústavní stížnosti	32
4.1 Pojem ústavní stížnosti	32
4.2 Typy ústavní stížnosti	34
4.3 Ústavní stížnost obecná, komunální a politické strany	35
4.3.1 Komunální stížnost	35
4.3.2 Stížnost politické strany	37
4.4 Funkce a význam ústavní stížnosti	38
4.4.1 Funkce ústavní stížnosti	38
4.4.2 Význam ústavní stížnosti	39
5 Ústavní stížnost fyzické a právnické osoby	42
5.1 Zásah orgánu veřejné moci	43
5.2 Lhůta k podání ústavní stížnosti	46
5.3 Přístupnost ústavní stížnosti	47
5.3.1 Podmínka vyčerpání dovolání	50
5.4 Řízení o ústavní stížnosti	54
5.5 Rozhodnutí Ústavního soudu	62
5.6 Účastníci řízení	66

6	Závaznost a důsledky rozhodnutí Ústavního soudu.....	69
	Závěr.....	73
	Resumé	76
	Seznam použité literatury:	78

Úvod

Problematika lidských práv patří v posledních desetiletích mezi velice frekventované otázky, a stala se tak středem zájmu jak jednotlivců, tak i různých organizací, ať státních, mezistátních či nevládních. S pojmem lidská práva, jejich respektováním, ale i jejich porušováním, se setkáváme téměř denně. To je také jeden z důvodů, proč se lidskými právy, jejich ochranou a respektováním, zabývají odborníci, laická veřejnost, média a mezinárodní organizace. V dnešní globalizované společnosti je nutností každého moderního demokratického právního státu zajistit ochranu jedinců před porušováním jejich základních lidských práv a to v prosazování řádu, právního pořádku, zákonnosti, ústavnosti a spravedlnosti v boji proti bezpráví, zločinu, násilí, anarchii i sociální patologii. Podíváme-li se za hranice našeho evropského společenství, nenechávají nás lhostejnými zprávy o zavrženíhodných projevech xenofobie, diskriminace, persekuce, pronásledování stoupenců kritických názorů a různých náboženských vyznání. Nemám v úmyslu se zde zabývat kritikou určité situace v některých zemích, musíme si také uvědomit, že nejsou ani vyvolené, ani špatné národy, ale snad jen to, že na této planetě žije pouze nedokonalý člověk, který leckdy zavdává příčinu právě k porušování lidských práv. Snad proto jsou právě lidská práva vznešeným programem humanistů. Uvědomujeme si, že humánní, k lidem vstřícná a demokratická politika, musí směřovat k potírání zmíněných jevů, projevů a tendencí. Právě z tohoto důvodu směřoval můj výběr tématu diplomové práce k otázce ochrany lidských práv a jejich dodržování v naší demokratické společnosti.

Jedním z cílů mé diplomové práce bylo připomenout a přiblížit čtenáři pojem lidských práv, jejich historický vývoj, terminologii, klasifikaci a jejich ochranu. Stěžejním cílem mé diplomové práce však zůstává analýza a zhodnocení institutu ústavní stížnosti jakožto základního instrumentu ochrany základních lidských práv.

Diplomovou práci jsem rozdělila do šesti tematických kapitol, které jsou dále členěny do jednotlivých podkapitol a subkapitol.

V první části práce tedy po multidisciplinárním pojetí lidských práv nastíním historický vývoj lidských práv, jejichž první myšlenka se datuje již od

dob starověkého Řecka. Dále je věnována pozornost terminologii lidských práv a jejich klasifikaci z pohledu několika hledisek.

Ve druhé kapitole práce je proveden nástin základních prostředků ochrany základních práv a svobod se zaměřením na vnitrostátní úroveň a jen s krátkým odkazem nastiňující ochranu na úrovni mezinárodní. V první řadě je zde nutno jmenovat ochranu soudní (jak ze strany soudů obecných, tak soudu Ústavního). Ačkoliv do této části Ústavní soud, jakožto nejvýznamnější orgán ochrany ústavnosti a základních práv a svobod, patří, zůstane v této části pouze u jeho zmínky, pozornost mu bude věnována v následující kapitole. Největší pozornosti se zde dostalo především podkapitole věnované institutu Veřejného ochránce práv. Pro lepší přehlednost textu, je tato podkapitola dále rozdělena do částí, jež se postupně zabývají vymezením institutu Veřejného ochránce práv, dále jeho působností, volbě a odpovědností. Závěrem této podkapitoly nesmí být opomenuto ani vymezení činností, zvláštních oprávnění a povinností Veřejného ochránce práv.

Třetí kapitola je pak věnována ústavnímu soudnictví a Ústavnímu soudu. Úvodem této části je věnována pozornost vymezení pojmu ústavního soudnictví a jeho jednotlivým koncepcím. Druhá část kapitoly je pak věnována samotnému Ústavnímu soudu. Zpočátku je provedena charakteristika Ústavního soudu a vymezení jeho postavení. Neopomím zde ani výčet jeho kompetencí, které taxativně stanovuje Ústava a ZÚS. Stranou nezůstala ani organizace Ústavního soudu.

Třetí kapitolu jsem do své práce zařadila především z důvodu uvedení čtenáře do celé problematiky a přiblížení mu instituce Ústavního soudu, neboť právě on rozhoduje o osudu ústavních stížností.

Kapitola čtvrtá se věnuje samotné ústavní stížnosti a je koncipována především jako obecné vymezení ústavní stížnosti a ve své první části přináší vymezení a definici pojmu ústavní stížnost spolu s uvedením hlavních specifik. Dále je zde provedeno vymezení jednotlivých typů ústavních stížností. Pozornost je zde věnována ústavní stížnosti komunální a politické strany, jež se liší od ústavní stížnosti „obecné“, která je stěžejním tématem této práce. V závěrečné části této kapitoly zmiňuji význam a funkce ústavní stížnosti.

V kapitole páté se již věnuji pouze ústavní stížnosti fyzických a právnických osob. Rozebrány jsou zde jak náležitosti podání, tak náležitosti řízení a rozhodnutí. Postupně je zde proveden rozbor a definice určitých zvláštních náležitostí ústavní stížnosti, jako zásah orgánu veřejné moci, který musí být ústavní stížností namítán, lhůta k jejímu podání a přípustnost ústavní stížnosti. Pozornost je zde také věnována nutnosti vyčerpání dovolání, jakožto podmínce přípustnosti ústavní stížnosti. Závěrem kapitoly je věnováno několik slov účastníkům řízení.

V poslední části své práce se zabývám závazností a důsledky rozhodnutí Ústavního soudu, jež jsou neustálým předmětem řady diskusí. Tato kapitola však nepředstavuje komplexní rozbor závaznosti a důsledků rozhodnutí Ústavního soudu, nýbrž jsem se zde rozhodla věnovat pouze závaznosti a důsledkům rozhodnutí v řízení o ústavní stížnosti. Větší pozornosti se zde dostalo závaznosti nálezů Ústavního soudu, u nichž lze spatřovat kasační a precedenční účinky.

1 Základní lidská práva a svobody, pojem, historický vývoj a klasifikace

1.1 Multidisciplinární pojetí lidských práv

„Lidská práva chrání život a důstojnost každé lidské bytosti. Jsou postavena na principu stejné morální hodnoty každého jednotlivce, kdy tato práva má každý člověk (odtud pojem „lidská práva“). Výčet jednotlivých lidských práv se snaží reflektovat samou podstatu toho, co znamená být člověkem, a představují minimální standardy nutné pro respektování důstojnosti každého jednotlivce. Lidská důstojnost je porušena, pokud je jednatel vystaven mučení, nucen žít v otroctví nebo extrémní chudobě, atd.¹ Lidská práva se tak odvozují od těch nejzákladnějších zájmů člověka – základních lidských potřeb, jako jsou život, fyzická integrita, potrava atd.“²

„Teorie lidských práv pojmově znamená mnohost teorií lidských práv, jejichž počet lze jen velmi obtížně nejen vyslovit, ale též odhadnout.“³ Již samotná předchozí věta svědčí o tom, že je potřeba k lidským právům přistupovat nikoliv z hlediska jedné vědní disciplíny, ale multidisciplinárně, neboť poznávání podstaty, rozsahu a smyslu lidských práv je nikdy nekončícím procesem. V tomto dlouhém procesu jsou kladeny stále nové a nové otázky, které vyžadují odpovědi, týkající se individuálního, regionálního i globálního vývoje člověka, společnosti, její kultury, jejich organizačních, procedurálních a institucionálních forem včetně zejména státnosti. V neposlední řadě sem však náleží taktéž biologická podstata člověka, která vypovídá o jeho možnostech a limitech, dále příroda a životní prostředí, bez nichž je uskutečňování lidských práv – lidských aktivit realizovaných prostřednictvím lidských práv zcela nemyslitelné, neboť by byla nemyslitelná i sama lidská existence.

Pro právní vědu jsou lidskými právy obecně závazná pravidla chování jednotlivců, právnických osob, občanů státu zaručovaná a sankcionovaná státní mocí. Pro politologii a sociologii jsou to pravidla chování konsensuálně většinou

¹ NOWAK, Martin. *Introduction to the International Human Rights Regime*. Leiden/Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2003, s. 1.

² KMEC, Jiří, KOSAR, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 5. ISBN 9878074003653

³ BLAHOŽ, Josef. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s. 11. ISBN 8073570734.

společnosti akceptovaná bez ohledu na to, zda jsou vyjádřena právní normou a sankcionována státní mocí, či nikoliv, nebo dokonce zda to jsou pravidla chování, která jsou v rozporu s právními normami. V environmentalistice, v biologii, teologii a ekologii, objevuje-li se pojem právo, znamená to požadavek, neboli nárok na chování směřující k zachování nebo reprodukci kvality života, přičemž forma, jakou se toto chování bude uskutečňovat, je jednoznačně podřízena obsahu.⁴

S pojmem „lidské právo“ operuje kromě právní vědy řada společenskovědních disciplín, jako je sociologie, filozofie, historie, politologie, psychologie, religionistika, značná část věd přírodních – biologie, ekologie, etologie a environmentalistika. Taktéž nové vědní – hraniční obory, jako je věda o člověku, která spojuje značné množství vědních oborů z oblasti vědy o živé přírodě a z oblasti společenských věd. Můžeme říci, že v každé z těchto vědních disciplín je pojem lidské právo čímsi navzájem pojmově odlišným. V těchto společenskovědních disciplínách se pojem lidské právo obecně kryje s pojmem nárok nebo požadavek lidské bytosti na cosi základního, čeho je třeba k lidskému životu.⁵

Lidská práva mohou mít různý výčet filozofických zdůvodnění. Někdo jejich původ vidí v náboženství, jiný jej může vidět v přirozenosti člověka, další v rovnosti či konkrétní teorii spravedlnosti. Různě formulované filozofické základy by mohly vést k odlišnostem v obsahu jednotlivých lidských práv nebo dokonce v neuznání některého lidského práva. Z tohoto důvodu je důležité, že lidská práva jsou definována a jejich obsah je zakotven v právních dokumentech, nezávisle na různých filozofických zdůvodněních. Filozofické debaty jsou tak převážně odsunuty mimo právní diskusi o obsahu a účinku lidských práv. Lidská práva jsou v současné době pevně zakotvena v desítkách mezinárodních smluv a deklarací a často jsou součástí ústavních pořádků jednotlivých států.⁶

Snad právě proto se v právní vědě s jiným než juristickým užitím pojmu lidské právo nesetkáváme. Také je třeba říci, že ve většině případů, kdy

⁴ BLAHOŽ, Josef. *Sjednucující se Evropa a lidská a občanská práva*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s. 11-12. ISBN 8073570734

⁵ BLAHOŽ, Josef. *Sjednucující se Evropa a lidská a občanská práva*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s. 13. ISBN 8073570734

⁶ KMEC, Jirí, KOSAR, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 5-6. ISBN 9878074003653

používáme pojem právo, je tomu právě uvnitř sféry právní disciplíny, kdy jiný než juristický pohled na právo nemá rozhodující význam, i když by měl být vždy přítomen.

Pokud se však lidskými právy budeme zabývat teoreticky, pouze s právnickým pojetím nevystačíme, a kdo se domnívá, že ano, dostává se do známého úskalí oborové pasti: nedokáže pojem lidských práv uspokojivě vysvětlit, pokud jde o jeho vznik, vývoj, dosah, rozsah a především celkový význam pro člověka, stát a společnost. Pojem lidských práv nelze chápat a interpretovat pouze pomocí právní vědy a v jejím rámci, ale je třeba k němu přistupovat s porozuměním jeho ontologické mnohoobsažnosti.⁷ Nelze ztrácet ze zřetele, že lidská práva představují koncept, který vychází ze samé podstaty toho, co znamená být člověkem, a nejde o pouhé právní normy bez morálního ukotvení. To je nutno mít na paměti při každodenním výkladu a aplikaci lidských práv.

Lze tedy říci, že lidskými právy nejsou pouze ta práva, která jsou vymezena v ústavě a zákonech konkrétního státu, ale jsou jimi také principy a hodnoty stojící nad státem, ústavou a právem. Tyto principy a hodnoty jsou jakýmsi kritériem toho, zda lidská a občanská práva, nejen vymezená v ústavě a zákonech, ale zejména realizovaná v daném státě, jsou v souladu s přirozenými hodnotami a principy obecně v demokratickém světě uznávanými.⁸

1.2 Historický vývoj lidských práv

„Vystopovat původ a genezi lidských práv je vděčný filozofický námět ve svém morálním i právním aspektu, pramen všech světových náboženství a myšlenkových proudů minulosti, současnosti i budoucnosti v duchovním rozměru a v neposlední řadě úkol stávajících právních doktrín a právního myšlení v aspektu normativním.“⁹

Lidská práva jsou úzce spjata s historií lidského rodu a provází jej od samého počátku jeho bytí. Jejich kořeny sahají hluboko do minulých staletí lidské existence a souvisí s vývojem státu i společnosti samé. Cesta rozvoje lidských

⁷ BLAHOŽ, Josef. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s. 13. ISBN 8073570734.

⁸ BLAHOŽ, Josef. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s. 21. ISBN 8073570734.

⁹ ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva - globalizace - bezpečnost*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 207. ISBN 9788073801038.

práv byla dlouhá a nelehká, formovala se četnými vlivy zejména náboženskými, sociálními, etnickými či kulturními.¹⁰

K těm nejzávažnějším patřily odedávna konflikty jednotlivců i celých skupin s mocí, a zvláště s těmi představiteli moci, kteří si uzurpovali právo rozhodovat o životě, způsobu života, ale i o smrti svých poddaných, obyčejných lidí. Právě z těchto konfliktů lidí s mocnými jedinci a skupinami, někdy i státy, vznikala nejzávažnější porušování lidských a občanských práv, mučení, zabíjení a vraždění.

Vzpomeňme povstání otroků ve starém Římě, selská povstání u nás i jinde ve světě, protifeudální boje, dělnické bouře a hnutí, války mezi státy, boje proti fašismu a komunismu aj. Je možno říci, že nejsilněji si lidé uvědomovali svá lidská práva právě v konfliktech s mocí. Formulovali je zpravidla velmi vzdělaní, moudří lidé, kteří je byli schopni pregnantně a smysluplně vyjádřit.

Takto můžeme hovořit o dvou vývojových cestách v dějinách. V prvním případě o živelné, zkušenostní cestě jednotlivců a lidských skupin, celých velkých společenství k obhajobě lidských práv, případně k boji za lidská práva a v druhém případě o uvědomování si zásad, čili principů lidských práv, o cestě jejich formulace.

Hlavní zásluhu na této formulaci principů lidských práv mají mnozí myslitelé, zejména filozofové, jako byl ve Francii Francois Voltaire, Jean Jacque Rousseau, v Holandsku Hugo Grotius, Baruch Spinoza, v Anglii John Lock a Thomas Hobbes, u nás Jan Hus, v USA Martin Luther King či dvojice dělníků Sacco a Vanzetti a jiní.¹¹

Ale již ve starověkém Řecku se setkáváme s kořeny soudobé koncepce základních lidských práv. Filozofové jako Platón se svou Politeia, Aristoteles a další si začali uvědomovat význam jednotlivce, uvědomovat si jedinečnosti, osobnosti a ctnosti člověka a v mnohém také přispěli k tvorbě politických práv. Zájem těchto myslitelů o právní a politické problémy byl velmi živý a oba jim věnovali zvláštní spisy s rozsáhlou právní a politickou problematikou. Jsou to

¹⁰ ŠIMÁK, Martin. *Lidská práva – Od historie do současnosti*. KONTAKT - odborný a vědecký časopis pro zdravotně sociální otázky. 2005, č. 1-2. s. 115. ISSN 1212-4117

¹¹ ŠILHÁNOVÁ, Libuše. *Besedy o lidských právech*. [online]. Praha: Český helsinský výbor, 2007, s. 16. [cit. 2014-02-16]. ISBN 8090239374. Dostupné z: http://www.helcom.cz/download/sborniky/besedy_2_vydani.pdf

první nám dochované pokusy o soustavnou právní a politickou ideologii.¹² Přes utopičnost některých jejich myšlenek jsou jejich spisy dokumentárním obrazem vyspělosti řecké politické a právní kultury. Nejpozoruhodnější a pro celý pozdější vývoj právní a politické kultury je nejvýznamnější odkaz řeckého a právního myšlení právě idea přirozeného práva, která teprve v Řecku byla jasně formulována a promyšlena v podstatných svých částech.

Základem přirozeného práva je úvaha, že vedle práva uloženého v lidských zákonech a zakládajícího se na lidské vůli je právo ještě jiné, které vychází z vůle vyššího zákonodárce, než je člověk, a že tímto zákonodárcem je příroda. A neboť příroda je nejvyšší a svrchovaná moc, která člověku vládne a řídí jeho osudy, je přirozené právo lepší, dokonalejší než právo lidské a patří mu vyšší stupeň závažnosti. Je to právo absolutní, věčné, nezměnitelné, platné pro všechny doby, lidi i národy, zatímco právo dané autoritou lidskou je omezené časem a místem a podrobené stálým změnám. Zájem o přírodu, a tím i zájem o přirozené právo přenesl se pak z Řecka do západní kultury a stal se pro ni typickým. Můžeme pozorovat, jak v myšlení západních národů idea přírody stále působí a vyvíjí se až k dnešní podobě. A totéž platí i o přirozeném právu, neboť na každém vývojovém stupni evropského lidstva se setkáváme s jeho myšlenkou, třebaže vždy přizpůsobenou duchu doby. Mnoho právních a politických institucí od staré až po nejnovější dobu jí bylo ovlivněno nebo vytvořeno, neboť v přirozeném právu byl vždy viděn vzor, jemuž se má přizpůsobit lidské zákonodárství. Proto často, když státní moc se vzpěchovala uzákonit postuláty, které podle obecného mínění tvořily obsah přirozeného práva, osobovali si poddaní právo donutit ji k tomu nebo vypovědět jí poslušnost. Velká anglická revoluce v 17. století a Velká francouzská revoluce v 18. století čerpaly své oprávnění z přirozeného práva.

Myšlenku přirozeného práva přenesl do právního života ve starém Římě filozofický myslitel Cicero. Podobně jako Platón a Aristoteles, i on činí rovnost a spravedlnost kritériem dokonalých a nedokonalých ústav. Cicero svou naukou potvrzoval to, co bylo základem římského právního realismu, to že lidské právo musí respektovat přirozený pořádek, který vládne ve světě a v lidské společnosti, a že se mu nesmí odcizit. Římané tedy vágní představu přirozeného práva měli již dříve a také ji v praxi uplatňovali, ale teprve Cicero ji teoreticky zachytil a

¹² TOMSA, Bohuš. *Kapitoly z dějin filosofie práva a státu*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, s.17. ISBN 8024610019

vyjádřil abstraktními pojmy. Ciceronova myšlenka přirozeného práva, jejíž ohlas našel v řecké filozofii, je tudíž svým jádrem římská, jenom její formulace je řecká. Formulace Ciceronovy myšlenky přirozeného práva byla akceptována římskou právo tvornou jurisprudencí, a tím se stala jednou z nejučinnějších sil, které římské právo přivedly na mimořádný stupeň jeho dokonalosti, vtiskly mu ráz nadčasovosti a učinily je přijatelné nejrozličnějším národům. Tato myšlenka také vedla římské juristy k zesílení humanistických tendencí, zvláště zdůraznění lidské svobody a rovnosti. „Libertas inestimabilis res est,“ vyslovil Paulus a římskou pravovědu obecně ovládal favor libertatis, spočívající na přesvědčení, že všichni lidé po přírodě jsou svobodní a sobě rovni. Římské právo a římská státní myšlenka se staly jednou z nejpůsobivějších sil, které evropskému lidstvu umožnily vzestup k dnešní jeho právní a politické kultuře. V římském právu byly nadčasové prvky, které přetrvaly věky. To, co činí římské právo cenným pro příští doby a proč neztrácí význam ani pro dobu dnešní, je, že je systémem právních kategorií civilizovaného lidstva. Civilizované národy mohou sice upravovat své konkrétní právní poměry rozdílným způsobem, ale institucionální stavba jejich právních řádů zůstává vždy římskoprávní.¹³

Vedoucí ideologií konce starověku a ve středověku se stalo křesťanství. S jeho příchodem sílila humanistická myšlenka rovnosti všech lidí, bez ohledu na jejich národní původ a společenské postavení. Nekompromisní humanismus prohlašoval všechny lidi za děti jediného otce – Boha. Nikoliv kmen, národ, třída, nebo kterákoliv jiná pospolitost je rozhodujícím činitelem v životě lidstva, ale člověk sám, jako jednotlivec, individuum.

Lidská práva vykrystalizovala ve spisech Starého a Nového zákona, v právním systému Izraelitů a ve filozofické tradici. Především z Nového zákona vyplývá koncepce lidské důstojnosti. Také zásady obsažené v biblickém Desateru v sobě nesou mj. poselství úcty a respektu k osobnosti člověka, k jeho životu, majetku a tím vlastně i zárodek lidských práv v té podobě, jak se postupem času vyvíjela a jak ji známe dnes. V díle Tomáše Akvinského (1225-1274)¹⁴, mnicha dominikánského řádu a největšího myslitele scholastické éry, středověkého teologa a filozofa, pak lze nalézt již zcela konkrétní myšlenky o právu na život, na

¹³ TOMSA, Bohuš. *Kapitoly z dějin filosofie práva a státu*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, s. 17-56. ISBN 8024610019

¹⁴ JEHLIČKA, Oldřich; ŠVETSKA, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta. *Občanský zákoník: komentář*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, 1448 s. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-717-9339-6.

vlastnictví a práci, na spravedlivý soudní proces apod.¹⁵ Význam křesťanství je nepopíratelný především v 19. a 20. století v souvislosti s rozvojem sociálních práv jednotlivce, s rozvojem solidarity a sociálního státu.

V období středověku je charakteristické rozvrstvení společnosti, kterému odpovídalo přiznání práv jen určitým stavům, především šlechtě a měštům. I princip dokonalé státní svobody a nezávislosti tedy princip státní suverenity byl ve středověku neznámý. V cestě jeho uznání stály hlavně dvě síly: církve a říše. Říše se pokládala za univerzální politický útvar, kterému byly podřízeny všechny křesťanské státy tak, že jejich existence teoreticky vylučovala uznání nezávislosti jednotlivých států. Druhou mocí, která si osobovala právo autoritativně zasahovat do státních poměrů, byla církev.¹⁶ Přirozenoprávní teorie, které se rozvíjely v tomto období, pak vyústily k rozpracování myšlenky práva na odpor, k uznání svobody vyznání, k postupné nechuti k otroctví atd.

Zlomové období pro genezi lidských práv znamenal příchod novověku spojený s nástupem nových směrů v politice, ekonomii, filozofii, kdy se ideje lidských práv a snahy o jejich zakotvení do písemné formy začaly uplatňovat v mnohem větší míře. Významní myslitelé, jako např. Thomas Hobbes (1588-1679), anglický filozof, který nejvíce proslul díly týkajícími se politické filozofie, jehož kniha *Leviathan* dala základ pro většinu západní politické filozofie z hlediska teorie společenské smlouvy a další anglický filozof John Locke (1632-1704), který hluboce ovlivnil britské osvícenství a pozdější liberální myšlení, ve svém díle *Druhé pojednání o vládě*, vycházejí z tzv. koncepce přirozených práv člověka, přičemž za základní přirozené právo člověka považují právo na život. Jean Jacques Rousseau (1712-1778), francouzský filozof, se ve svém díle *O společenské smlouvě* zase zabývá otázkou rovnosti, „...bez níž není svobody“ a kritizuje Hobbesa a Grotia za jejich popírání rovnosti mezi lidmi. V tomto období se prosazuje tzv. individualistické pojetí lidských práv, tedy že práva svědčí konkrétnímu jedinci, autonomnímu individuu. Práva člověka již nevyplývají z příslušnosti k nějaké společenské skupině, nejsou odvozena od vztahu k bohu; jsou založena prostě na tom, že je člověkem.

¹⁵ ŠIMÁK, Martin. *Lidská práva – Od historie do současnosti*. KONTAKT - odborný a vědecký časopis pro zdravotně sociální otázky. 2005, č. 1-2. s. 115. ISSN 1212-4117

¹⁶ TOMSA, Bohuš. *Kapitoly z dějin filosofie práva a státu*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, s. 92. ISBN 8024610019

Idea lidských práv se do právních řádů jednotlivých států dostává v podstatné míře až ve 2. polovině 18. století jednak se vznikem nových států (Prohlášení nezávislosti Spojených států amerických roku 1776), jednak jako doprovodný jev a důsledek revolučních změn (francouzská *Deklarace práv člověka a občana* roku 1789).¹⁷

Deklarace práv člověka (*Declaration des droits de l'homme*) byla vyhlášena v samotném počátku Velké francouzské revoluce, roku 1789, a stala se neoddelitelnou součástí jejího programu. Myšlenky francouzské revoluce, k nimž neodlučitelně patřily i principy lidských práv, později ovlivnily celé evropské společenské myšlení, právní systémy, ústavy, politický vývoj v celém civilizovaném světě.¹⁸

Dalším velmi důležitým mezníkem pro uvědomování si a formulaci lidských práv byla II. světová válka a období těsně následující po této kruté válce. Nebyla jen bojem nepřátelených států a jejich vojsk na frontách, znamenala také obrovské utrpení pro civilní obyvatelstvo. V průběhu války došlo k hromadnému vraždění lidí, ničení hmotných i duchovních hodnot, k systematickému promyšlenému masovému vyvražďování celých velkých skupin lidí v nacistických koncentračních táborech. Druhá světová válka přinesla nikdy nebývalé utrpení a ničení velkého počtu lidí, bezprecedentní masové vraždění. Ale nejen to: poznamenala, determinovala životy mnoha lidí, v mnohých případech tragicky.¹⁹

Po prožití si hrůz druhé světové války, které páchaly některé státy na vlastních obyvatelích, zkušenost ukázala, že národní ochrana nestačí, protože jsou to často právě státy samy, kdo lidská práva masově porušují. Ochrana lidských práv se stala jedním ze tří pilířů Organizace spojených národů, vedle rozvoje a bezpečnosti, která vznikla na sklonku druhé světové války v roce 1945. Charta OSN ve své preambuli prohlásila, že „*my, lid spojených národů ... [jsme] odhodláni prohlásit znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost*

¹⁷ ŠIMÁK, Martin. *Lidská práva – Od historie do současnosti*. KONTAKT - odborný a vědecký časopis pro zdravotně sociální otázky. 2005, č. 1-2. s. 115. ISSN 1212-4117

¹⁸ ŠILHÁNOVÁ, Libuše. *Besedy o lidských právech*. [online]. Praha: Český helsinský výbor, 2007, s. 17. [cit. 2014-02-16]. ISBN 8090239374. Dostupné z: http://www.helcom.cz/download/sborniky/besedy_2_vydani.pdf

¹⁹ ŠILHÁNOVÁ, Libuše. *Besedy o lidských právech*. [online]. Praha: Český helsinský výbor, 2007, s. 17. [cit. 2014-02-16]. ISBN 8090239374. Dostupné z: http://www.helcom.cz/download/sborniky/besedy_2_vydani.pdf

a hodnotu lidské osobnosti“.²⁰ Prvním uceleným katalogem lidských práv na mezinárodní úrovni byla Americká deklarace práv a povinností člověka z 2. května 1948. Ve stejném roce byla 10. prosince přijata Valným shromážděním OSN Všeobecná deklarace lidských práv.²¹

1.3 Terminologie základních práv

Základním právem rozumíme ústavou (kodexem lidských práv a svobod) deklarovanou a právním řádem zaručenou svobodu (možnost) uskutečnit anebo neuskutečnit určitou činnost subjektu práva v oblasti přirozenoprávní.

Zamysleme se nad otázkou. Právo či svoboda? Je mezi nimi nějaký rozdíl? Ustanovení zakotvující práva jsou spojena s formulacemi, podle kterých má někdo právo určitým způsobem jednat, vybírat si obsah a formy svého jednání nebo nejednat. Svobody jsou pak spojeny s ustanoveními, ve kterých se jednotlivcům něco zaručuje, garantuje jako nedotknutelné a hodné ochrany. Svobody jsou spojeny se zaručením autonomních prostorů, kam nebude veřejná moc zasahovat (tzv. status negativus), kdežto práva s možností jednání a uplatňování nároků vůči státní moci (tzv. status activus a status positivus). Listina však tuto terminologii vždy důsledně nedodrží.²²

Podle J. Filipa²³ základní práva a svobody mají společné charakteristiky v právních vlastnostech, obsahu, subjektech a funkcích zejména:

- a) jsou ústavně zaručené [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy ČR],
- b) mají povahu veřejného subjektivního práva,
- c) mají zvláštní obsah,
- d) vznikají přímo na základě ústavy nebo mezinárodní smlouvy, nikoli z konkrétního právního vztahu vzniklého na základě

²⁰ Samotná Charta OSN zakotvuje ve svém čl. 1 jako jeden z cílů Spojených národů podporovat a posilovat úctu k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu.

²¹ KMEC, Jiří, KOSAR, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 7. ISBN 9878074003653

²² ZOUBEK, Vladimír. *Právověda a státověda: úvod do právního a státovědního myšlení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 90. ISBN 9788073802394

²³ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2., dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 263. s. 100-106. ISBN 8021025921.

právního aktu nebo úkonu (tj. jsou trvalé a mají stejný obsah pro všechny své subjekty),

- e) nelze s nimi právními úkony disponovat, neboť jsou nezadatelné a nezcizitelné (čl. 1 Listiny),
- f) jsou vymahatelné vůči státu prostřednictvím nezávislé soudné moci (čl. 4 Ústavy ČR),
- g) představují současně ústavní hodnoty, kterými je stát ve své činnosti vázán (čl. 1, čl. 85 odst. 2 Ústavy ČR),
- h) projevují se ve zvláštních funkcích.

1.4 Klasifikace lidských práv

Základní práva a svobody mají shodný přirozenoprávní základ, přesto však neznamenají stejnou povahu a právní režim působení. Klasifikace se rozvíjely postupně s pronikáním do problematiky lidských práv. Můžeme je klasifikovat z více hledisek.²⁴

a) Klasifikace práv a svobod podle „generací“

Jde v podstatě o historický (evolucionalistický) pohled na proces „zpozitivňování“ přirozenoprávního základu práv a svobod.²⁵ Dle Zoubka²⁶ lze rozlišovat:

„Práva první generace“, což jsou fundamentální lidská práva hmotná i procesní, která mají původ již v 17. a 18. století. Z hlediska Listiny základních práv a svobod, jde o lidská práva, základní svobody a práva na soudní ochranu. Lidským právům „první generace“ v Listině obsahově odpovídá enumerace základních práv v hlavě druhé, oddíl první a v procesním aspektu hlava pátá.²⁷

„Práva druhé generace“ jsou práva občanská, demokratická, koaliční, resp. emancipační, spjatá s masovými hnutími, jako je boj za všeobecné volební právo,

²⁴ Např. KNAPP, Viktor; GERLOCH, Aleš. *Právní propedeutika*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 1994, s. 45. ISBN 8070821663

²⁵ Blíže zejména: BLAHOŽ, Josef. *Ústavní koncepce a interpretace lidských a občanských práv, srovnávací pohled*. Právník, 1998, č. 8, s. 588-621. ISSN 0231-6625

²⁶ ZOUBEK, Vladimír. *Právovéda a státověda: úvod do právního a státovědního myšlení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 91-93. ISBN 9788073802394

²⁷ ZOUBEK, Vladimír. *Právovéda a státověda: úvod do právního a státovědního myšlení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 91-94. ISBN 9788073802394

volební právo žen atd., těsně před první světovou válkou a po ní. Dále sem patří práva národnostních a etnických menšin.

„Práva třetí generace“ jsou hospodářská, sociální a kulturní práva, úzce spjatá s dělnickým a křesťanskosociálním hnutím zejména koncem 19. a počátkem 20. století.

„Práva čtvrté generace“ jsou právy tzv. postindustriální společnosti, která souvisí s problémy globalizace. Jde o neuzavřený vědecký problém nejen z hlediska neurčitých adresátů, ale i obsahu, nemluvě o problematických prostředcích vynutitelnosti či ochrany. Patří sem právo na přirozené životní prostředí, tzv. práva „solidarity“, právo na mír, právo na informace v kyberprostoru, právo na rozvoj a na společné dědictví lidstva, práva některých sexuálních menšin, lidská práva zvířat, právo na čistotu v ekoprostoru, právo na osobní bezpečí, atd.²⁸

b) **Klasifikace podle statusu**²⁹

Podle George Jellineka (dle jeho klasického díla *Soustava subjektivních veřejných práv* z roku 1892) se díky své příslušnosti ke státu jednatel nachází v několika polohách (statusech), ze kterých vyplývají nároky, které označuje jako subjektivní veřejná práva. Tyto stavy označuje jako:

Status negativní (status negativus či status libertatis), který vyjadřuje určité vymezení prostorů, kam stát nemůže intervenovat a zasahovat. Jedná se o obecné vyjádření existence základních lidských práv a svobod jako je právo na život, soukromí, osobní svobodu, svobodu pohybu, náboženskou svobodu apod.

Status pozitivní (status positivus či status civitatis), který naopak vyjadřuje určité nároky na plnění ze strany státu. V tomto případě se stát nemá určitého chování zdržet, ale naopak něco provést, zajistit. Jedná se především o sociální, hospodářské a kulturní zájmy, jako je např. svoboda podnikání, právo na stávku, právo na sociální zabezpečení, právo na vzdělání a přístupu ke kulturním hodnotám, právo hájit své hospodářské a sociální zájmy aj. Vychází se zde z přirozeného poznatku, že úkolem státu by mělo být základní a důstojné

²⁸ ZOUBEK, Vladimír. *Právověda a státověda: úvod do právního a státovědního myšlení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 91-94. ISBN 9788073802394

²⁹ Zde odkazují zejména na: FILIP, Jan. *Výbrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2., dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 101-102. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 263. ISBN 8021025921

podmínky pomáhat vytvářet a poskytovat jednotlivci prostředky k uplatnění jeho práv.

Status aktivní (status activus – status aktivního občanství), který vyjadřuje určitý podíl jedince na účasti při správě veřejných záležitostí, toto je vyjádřeno v právu volit a také být volen do veřejných funkcí, v právu hlasovat ve veřejném referendu apod.

Status pasivní (status subjectionis), podle kterého je nemožné, aby existovala státem neomezená osobnost. Z toho vyplynul silný důraz na povinnost určitých plnění ve prospěch státu v podobě základních povinností.

V literatuře se můžeme setkat také tzv. *statusem relativním*, jehož úkolem je zajistit, že stát bude zacházet se všemi, kteří se nachází pod jeho jurisdikcí, jako s rovnými a nebude je žádným způsobem diskriminovat.³⁰

c) **Klasifikace podle pramenů a „změnitelnosti“**

Zde můžeme základní práva a svobody rozčlenit na ty, které jsou obsaženy v Listině, v Ústavě ČR, tak i v mezinárodních smlouvách. V České republice jsou základní práva a svobody prohlášeny v čl. 1 Listiny za nezrušitelné (v preambuli za neporušitelné), což však neznamená, že nemohou být „vylepšovány“, doplňovány, měněny apod. Avšak dle článku 9 odst. 2 Ústavy ČR „Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná.“ Mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána, nemohou být měněny vůbec. Česká republika může takovouto smlouvu jedině vypovědět a přestat být stranou smlouvy nebo při přístupu k takovéto smlouvě učinit výhradu.

d) **Klasifikace podle omezení zákonem**

Dále lze vymezit práva a svobody v Listině na ty, které:

1. nelze žádným způsobem omezit
2. lze omezit za určitých podmínek v určitém rozsahu
3. jsou plně v dispozici zákonodárce (čl. 41 odst. 1 Listiny)

e) **Klasifikace podle subjektů a adresátů**

³⁰ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2., dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 263. s. 101-102. ISBN 8021025921

Takto členíme práva a svobody na ty, které jsou zaručené všem subjektům a na ty, které se týkají jen určitých skupin či osob, jako jsou např. občané, ženy, mladiství, cizinci, tělesně postižení atd.

Dále lze klasifikovat práva a svobody **na hmotněprávní a procesní** (hlava pátá Listiny).³¹

³¹ Viz také: ZOUBEK, Vladimír. *Právověda a státověda: úvod do právního a státovědního myšlení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 91-94. ISBN 9788073802394

2 Nástin právních prostředků ochrany základních lidských práv

Již z předcházejících kapitol jest zřejmé, že je nutností ba povinností každého státu, který chce býti po právu nazýván právním a demokratickým, zakotvení katalogu základních lidských práv do právního řádu, nicméně samo o sobě by toto zakotvení bylo bezvýznamné, pokud by stát neposkytl svým občanům také účinné prostředky, kterými by se svých práv mohli domoci. Klíčovou úlohu zde zastupují soudy, které jsou dle čl. 90 Ústavy povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.³² Základním prostředkem ochrany základních práv a svobod v právním státě musí být právní cesta, tedy postup stanovený právními předpisy upravujícími řízení před k tomu určenými státními orgány.³³

2.1 Soudní ochrana základních práv a svobod

Soudnictví můžeme diferencovat podle povahy hmotněprávních práv na jednotlivé druhy – civilní (jedná se především o rozhodování jednotlivých sporů mezi stranami), trestní (rozhodování o vině a trestu), správní (poskytování ochrany veřejným subjektivním právům fyzických a právnických osob před nezákonnými rozhodnutími správních orgánů, jejich nečinností atd.) a ústavní. Soustavu soudů tvoří Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní, krajské a okresní soudy. Zákon může stanovit jejich jiné označení. Působnost a organizaci soudů stanoví zákon. Ústavní soud stojí mimo soustavu obecných soudů jako strážce ústavnosti. Dle čl. 83 Ústavy ČR je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti.³⁴ Otázkou ústavního soudnictví jeho koncepcí, Ústavním soudem a ochranou základních lidských práv a svobod v řízení před ním se blíže zabývám v kapitole č. 3 a č. 5.

Je třeba připomenout, že vedle již zmíněných soudních ochranných prostředků na vnitrostátní úrovni, existuje možnost dovolávat se práv i na poli

³² čl. 90 Ústavy

³³ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2., dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 263. s. 183. ISBN 8021025921

³⁴ čl. 83 Ústavy

mezinárodním. Součástí právního řádu České republiky bezprostředně platnou pro soudy a jednotlivce jsou příslušná ustanovení mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách. Jinou povahu má úprava postavení orgánů zřízených těmito smlouvami pro ochranu těchto práv. Tato ustanovení jsou součástí mezinárodního práva a jednotlivci se jich mohou dovolávat proti našemu státu jako subjektu mezinárodního práva, který porušuje své závazky.³⁵ Zabývat se mezinárodními a evropskými smlouvami a úmluvami, kterými je Česká republika nejen vázána, ale učinila je v čl. 10 Ústavy bezprostřední součástí svého řádu, není předmětem natož cílem této diplomové práce, proto se o ochraně lidských práv na mezinárodní úrovni zmiňuji jen okrajově.

2.2 Jiné ochranné orgány práva

Kromě soudů, které přímo rozhodují v otázkách nároků vyplývajících z obsahu základních práv a svobod, popř. tato práva a svobody např. v trestním řízení chrání, je zde celá řada dalších orgánů, které přispívají k jejich realizaci. Jedná se např. o státní zastupitelství, dále o činnosti policie, obecní policie, bezpečnostní informační služby, vojenské rozvědky apod. Ty již ale zpravidla patří k zárukám základních práv a svobod v širším smyslu.³⁶

2.3 Veřejný ochránce práv

„Veřejný ochránce práv působí k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí, pokud je toto jednání v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před nečinností těchto úřadů a institucí, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod. Postavení, působnost a pravomoc a další atributy Veřejného ochránce práv v ČR stanoví zák. č. 349/1999 Sb. a zák. č. 381/2005 Sb.“³⁷

Přijetím vládního návrhu zákona o Veřejném ochránci práv (Poslanecká sněmovna návrh schválila 4. listopadu 1999, Senát 8. prosince 1999) se součástí

³⁵ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2., dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 263. s. 190. ISBN 8021025921

³⁶ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2., dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 263. s. 185. ISBN 8021025921

³⁷ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

českého právního řádu a soustavy státních orgánů stala zcela nová instituce. Veřejného ochránce práv lze považovat za českou podobu („modifikaci“) ve světě značně rozšířené instituce tzv. ombudsmana. Dle Sládečka³⁸ „*Ombudsmana* pak můžeme z pohledu současných poznatků zhruba obecně charakterizovat jako nezávislou a nestrannou osobu volenou parlamentem, která na základě stížností nebo z vlastní iniciativy a poměrně neformálně šetří namítanou (tvrzenou) nezákonnost nebo jiná pochybení (nespravedlivost, nesprávnost, nepřiměřenost atp.) v jednání (nečinnosti) veřejné správy. Ombudsman se věcí začne zabývat zpravidla tehdy, když není k dispozici jiný účinný (obranný) právní prostředek, a svými přímo nevynutitelnými doporučeními iniciuje nápravu.“

Můžeme říci, že definic o vymezení instituce ombudsmana existuje celá řada, např. je charakterizován jako „Nezávislý úředník, ustanovený proto, aby přijímal stížnosti občanů na zneužívání moci, nesprávné či pomalé jednání vládních úřadů. Provádí šetření, podává zprávy o svých zjištěních a doporučuje řešení“. Nicméně uvést zkrácenou, přesnou, vystihující a přitom srozumitelnou definici ombudsmana není ani dosti dobře možné, neboť zcela původní švédský model instituce se do mnoha států světa postupem času rozšířil v rozličných, více či méně modifikovaných formách, respektujících, mimo jiné, místní zvláštnosti, tradici atp.³⁹

2.3.1 Působnost Veřejného ochránce práv

Podle § 1 zák. č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv se působnost ochránce vztahuje na ministerstva a jiné správní úřady s působností pro celé území státu, správní úřady jim podléhající, Českou národní banku, pokud působí jako správní úřad, Radu pro rozhlasové a televizní vysílání, orgány územních samosprávných celků při výkonu státní správy, dále na Policii České republiky, Armádu České republiky, Hradní stráž, Vězeňskou službu České republiky, zařízení, v nich se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranná nebo ústavní výchova, ochranné léčení, jakož i na veřejné zdravotní pojišťovny (dále jen „úřad“).

³⁸ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, s. IX. ISBN 9788074001581

³⁹ SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 2. ISBN 9788074001581

Působnost ochránce se nevztahuje na Parlament, prezidenta republiky a vládu, na Nejvyšší kontrolní úřad, na zpravodajské služby České republiky, na orgány činné v trestním řízení, státní zastupitelství a na soudy, s výjimkou orgánů státní správy soudů.

Ochránce není oprávněn zasahovat do činnosti a rozhodování úřadů jinak, než jak stanoví zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv.⁴⁰

2.3.2 Volba a odpovědnost Veřejného ochránce práv

Podle § 2 zák. je ochránce volen Poslaneckou sněmovnou na funkční období 6 let z kandidátů, z nichž po dvou navrhuje prezident republiky a Senát., shodné návrhy jsou přípustné. Funkční období ochránce je šestileté a může být zvolen pouze na dvě po sobě jdoucí funkční období. Ochráncem může být zvolen každý, kdo je volitelný do Senátu. Tím zákon odkazuje na příslušné ustanovení Ústavy, které stanoví, že do Senátu může být zvolen každý občan České republiky, který má aktivní volební právo a dosáhl věku 40 let.⁴¹ Ochránce vykonává svou funkci nezávisle a nestranně. Za výkon své funkce odpovídá Poslanecké sněmovně (§ 5 odst. 2 zák.).⁴²

V tomto roce byla zvolena Veřejným ochráncem práv Anna Šabatová. Dne 14. 2. 2014 ji Poslanecká sněmovna ve druhém kole tajné volby zvolila do funkce veřejného ochránce práv. Své funkce se ujala dne 18. 2. 2014 složením slibu do rukou předsedy Poslanecké sněmovny (§ 4 odst. 1 zák.). Mgr. Anna Šabatová, Ph.D. (*1951) je bývalá zástupkyně veřejného ochránce práv a předsedkyně Českého helsinského výboru. Po Otakaru Motejlovi a Pavlu Varvařovském se Anna Šabatová stala třetím českým ombudsmanem.⁴³ Zástupcem Veřejného ochránce práv Anny Šabatové je Stanislav Křeček.

Zástupce Veřejného ochránce práv je volen stejným postupem a při splnění stejných podmínek jako ochránce, taktéž funkční období je stejné. Zástupce disponuje plnými kompetencemi ochránce v době jeho nepřítomnosti, dalšími pak v rozsahu, v němž jsou mu svěřeny ochráncem (§2 odst. 4 zák.).

⁴⁰ Ve znění zákonů č. 265/2001 Sb., č. 309/2002 Sb., č. 320/2002 Sb., č. 626/2004 Sb., č. 381/2005 Sb.

⁴¹ čl. 19 odst. 2 Ústavy

⁴² ZOUBEK, Vladimír. *Právověda a státověda: úvod do právního a státovědního myšlení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 390-391. ISBN 9788073802394

⁴³ Právní zpravodaj [online databáze beck-online] [cit. 2014-03-10]

2.3.3 Činnost, zvláštní oprávnění a povinnosti Veřejného ochránce práv

Činnost Veřejného ochránce práv je upravená v části druhé zákona (§9 až 21). Oprávnění a povinnosti jsou upraveny v části třetí zákona (§ 22 až 24).

V souhrnu můžeme úlohu ochránce charakterizovat takto. Ochránce může vést nezávislá šetření, ale nemůže nahrazovat činnost orgánů státní správy a nemůže rušit nebo měnit jejich rozhodnutí. Při zjištění, že došlo k pochybení, však může od úřadů či institucí vyžadovat, aby zjednaly nápravu. Ochránce může zahájit šetření i z vlastní iniciativy (např. na základě informací z médií). Od roku 2006 vykonává ochránce dohled nad dodržováním práv osob omezených na svobodě. Jeho úkolem je provádět systematické preventivní návštěvy zařízení, kde jsou nebo mohou být osoby drženy na základě rozhodnutí či příkazu orgánu veřejné moci (např. soudu) nebo z důvodu závislosti na poskytované péči (především z důvodu věku, zdravotního stavu, sociální situace atp.). Jde například o věznice, policejní cely, azylová zařízení, zařízení pro seniory, léčebny dlouhodobě nemocných, psychiatrické léčebny, zařízení ústavní výchovy aj. V roce 2008 získal ochránce zvláštní oprávnění v oblasti státní správy soudnictví, využívá právo navrhnout zahájení kárných řízení proti předsedům a místopřededům soudu v případě, že porušují povinnosti spojené s výkonem jejich funkcí. Schválením antidiskriminačního zákona v roce 2009 se ochránce stal orgánem, který pomáhá obětem diskriminace. Uvedené zákonné vymezení působnosti nedává ochránci právo vstupovat do soukromoprávních vztahů či sporů (včetně sporů mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, i když jejich zaměstnavatelem je státní úřad). Jedinou výjimkou jsou stížnosti na diskriminační jednání – v těchto případech ochránce může zasahovat i v soukromoprávní sféře.⁴⁴

O své činnosti ochránce také pravidelně čtvrtletně informuje Poslaneckou sněmovnu. Zákon ukládá veřejnému ochránci právo nejen přispívat k nápravě určitého pochybení úřadů či institucí vůči konkrétnímu občanu, ale také získané poznatky zobecňovat a navrhnout systémová opatření k nápravě vedoucí ke změně původních příčin pochybení. Přispívá tím k všeobecnému zkvalitnění výkonu veřejné správy, resp. ke zlepšení jejího působení vůči všem osobám. Souhrnné

⁴⁴ *Veřejný ochránce práv. Působnost veřejného ochránce práv.* [online] [cit. 2014-03-10]
Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/pusobnost-verejneho-ochrance-prav/>

zprávy o svém působení, zevšeobecnění poznatků vyplývajících z jeho činnosti v určitém roce, předkládá Veřejný ochránce práv Poslanecké sněmovně. Zpráva je zasílána také Senátu, prezidentu republiky, vládě, ministerstvům a dalším správním úřadům s celostátní působností. Vedle podrobných informací o činnosti ochránce tyto zprávy obsahují upozornění na problémy, které Veřejný ochránce práv zjistil, které považuje za příčinu nespokojenosti stěžovatelů se stavem legislativy, s poruchami ve správě věcí veřejných a v obecné rovině pak za příčinu ztížení přístupu občanů k uspokojení práv a oprávněných zájmů, resp. v nemožnosti se práv domoci. Naslouchajícímu zákonodárci tak signalizuje nedostatky, které je třeba řešit. Koncepce právní úpravy české podoby ombudsmana je založena na principu výlučné pravomoci a odpovědnosti Veřejného ochránce práv za nezávislý a nestranný výkon funkce.⁴⁵

⁴⁵ *Veřejný ochránce práv. Historie. Český veřejný ochránce práv.* [online] [cit. 2014-03-10]
Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/historie/cesky-verejny-ochrance-prav/>

3 Ústavní soudnictví a Ústavní soud České republiky

3.1 Pojem a koncepce ústavního soudnictví

Ústavní soudnictví lze vymezit jako činnost směřující k ochraně a zachování ústavy a ústavních zákonů a kontrole jejího dodržování prováděnou státními orgány soudního typu zpravidla na základě kvalifikovaného podnětu.⁴⁶

3.1.1 Koncepce ústavního soudnictví

Důvodem existence různých typů ústavního soudnictví a konkrétní podoby každého jednotlivého orgánu ústavního soudnictví je proběhlý ústavní vývoj v dané jednotlivé zemi, dále je podmíněn dalšími okolnostmi, podmínkami a tradicemi historickými, politickými a místními a podoba daného orgánu závisí především na existujícím právním systému. V rámci základního členění známe dva modely ústavního soudnictví – decentralizované (jinak označováno jako difúzní, Judicial Review, všeobecné) a centralizované (jinak označováno jako koncentrované, neboli specializované) ústavní soudnictví. Uvedené modely se velmi málo objevují ve své čisté podobě a dochází k mísení znaků obou modelů (smíšený model ústavního soudnictví).

Prvý z nich, difúzní model ústavního soudnictví je modelem historicky starším. Tento model se vyznačuje tím, že kontrola ústavnosti není prováděna pouze specializovanými soudy, nýbrž kontrolu provádějí obecné soudy všech stupňů. Obecné soudy tak otázku ústavnosti zkoumají pouze ve spojení s konkrétním případem, jedná se o kontrolu incidentní.⁴⁷ Dále soudy provádějí interpretaci ústavy a zákonů, a to při své rozhodovací činnosti k tomu, aby je mohly uplatňovat v konkrétních případech, které řeší. Pokud však soudce shledá určitou normu, kterou má v daném případě aplikovat, v rozporu s ústavou, nesmí ji aplikovat a sám použije přímo ústavu. Samotná rozhodnutí obecných soudů jsou závazná pouze inter partes, přičemž je tento princip do značné míry modifikován

⁴⁶ MIKULE, Vladimír; SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o ústavním osudu – komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních lidských práv a svobod*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 1. ISBN 8086432106.

⁴⁷ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2., dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 263. s. 391. ISBN 8021025921

doktrínou soudních precedentů, kdy mohou rozhodnutí nejvyšších soudů prejudikovat rozhodování nižších soudů v obecných případech.⁴⁸ Hlavními výhodami tohoto modelu jsou možnosti nejvyšších soudů jakési selekce, kdy si nejvyšší soudy samy vybírají dle jejich úsudku nejdůležitější případy, které pak řeší, a nedochází tak k zahlcování nejvyšších soudů. Avšak zde nenalezneme úplnou absenci slabin toho modelu, mezi něž lze řadit především nejednotnost judikatury obecných soudů. Uplatnění tohoto modelu nalezneme především v USA a dalších zemích jako např. Dánsko, Kanada, Austrálie, Mexiko, Indie a další.⁴⁹

U modelu koncentrovaného a specializovaného ústavního soudnictví se soustřeďuje veškerá agenda u jediného soudu, jenž je od soustavy obecných soudů oddělen, tímto soudem je soud ústavní. Obecným soudům, tak nepřísluší rozhodovat o protiústavnosti předpisů a mají povinnost aplikovat i takové právní předpisy, u nichž mají pochyby v jejich ústavní konformitě. Dalším znakem koncentrovaného modelu je možnost tzv. abstraktní kontroly ústavnosti, kdy ústavní soud zkoumá ústavnost určitého právního předpisu bez toho, aby bylo zásahem státního orgánu na základě daného předpisu zasaženo do ústavně zaručených práv nebo svobod stěžovatele. Rozhodnutí ústavního soudu ve věcech ústavnosti právního předpisu má účinky erga omnes.⁵⁰

Ať už budeme hovořit o té či oné koncepci ústavního soudnictví, rozlišujeme různé druhy kontroly ústavnosti, které lze dělit dle různých kritérií:

- a) abstraktní a konkrétní kontrolu norem
- b) předběžnou a následnou kontrolu norem
- c) formální a materiální přezkum

ad a) Abstraktní kontrola norem se vyznačuje tím, že kontrola ústavnosti právního předpisu nemá spojitost s určitým právním sporem, nýbrž je zahajována na kvalifikovaný návrh, jenž může podat pouze taxativně vymezený okruh subjektů (např.: vláda, prezident). Sám Ústavní soud definoval abstraktní kontrolu norem

⁴⁸ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 28. ISBN 8072015699.

⁴⁹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 28. ISBN 8072015699.

⁵⁰ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 30. ISBN 8072015699.

takto: „Zjišťování ústavnosti napadeného ustanovení zákona má povahu kontroly abstraktní normy, neboť při posouzení ústavnosti tohoto ustanovení Ústavní soud rozhoduje, aniž by projednával nebo posuzoval onu konkrétní věc, jež je předmětem řízení před obecnými soudy a jež přiměla obecný soud k vyžádání rozhodnutí Ústavního soudu o ústavnosti předpisu, jehož má být v konkrétní věci použito.“⁵¹

Konkrétní kontrola norem je taktéž spojena s posouzením ústavnosti určitého právního předpisu z komplexního pohledu, avšak toto řízení se zahajuje na návrh poškozeného subjektu. Týká se tedy konkrétního případu a aplikace konkrétního zákona. Typickými příklady jsou podání ústavní stížnosti spolu s návrhem na zrušení právního předpisu, který byl aplikován, či podání návrhu na zrušení právního předpisu obecným soudem, jenž má tento předpis aplikovat.⁵²

ad b) Z časového hlediska rozeznáváme kontrolu předběžnou a následnou. U předběžné kontroly norem (neboli preventivní) dochází k přezkoumání právního předpisu ještě před vstupením v platnost a účinnost. Následná kontrola norem (neboli represivní) naopak znamená, že je právní předpis přezkoumáván až po nabytí platnosti. Přičemž tento druh kontroly je zcela převažující.

ad c) Z hlediska způsobu přezkumu ústavním soudem lze hovořit o formální a materiální kontrole ústavnosti. Z hlediska formálního přezkumu se ústavní soud koncentruje pouze na otázky formální správnosti napadeného individuálního aktu nebo normativního právního aktu, kdy v případě individuálního právního aktu hodnotí procesní aspekty napadeného rozhodnutí a v případě normativního právního aktu je hodnocena procedura přijetí tohoto aktu. Oproti tomu materiální přezkum (neboli vnitřní) lze definovat jako přezkum obsahu napadeného individuálního právního aktu či normativního právního aktu.⁵³

⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 19/98

⁵² ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 17. ISBN 8072015699.

⁵³ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 33. ISBN 8072015699.

3.2 Ústavní soud ČR

3.2.1 Charakteristika Ústavního soudu

Ústavní soud je dle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, jenž je zakotven v Ústavě, v níž je vymezeno také jeho postavení a jeho kompetence. Systematické zařazení Ústavního soudu do hlavy čtvrté Ústavy, která je věnována „Moci soudní“ nepochybně dokazuje, že se jedná o soudní orgán. I přestože je Ústavní soud soudním orgánem, ústavodárce jej vyčlenil ze soustavy obecných soudů a zaujímá tak postavení specializovaného autonomního státního orgánu soudního typu, jenž se zabývá kontrolou ústavnosti a plní rozhodovací funkce ústavněprávního charakteru.

Z hlediska výše uvedených koncepcí ústavního soudnictví tak lze Ústavní soud označit jako aplikaci specializovaného a koncentrovaného ústavního soudnictví, jehož úkolem je následná abstraktní i konkrétní kontrola ústavnosti norem, jak z hlediska formálního, tak hlediska materiálního.⁵⁴ Sídlem Ústavního soudu je Brno.

Přestože je Ústavní soud orgánem soudního typu, jenž při své činnosti používá prostředky typické také pro obecné soudy a postupuje formálně stanoveným postupem, význam a poslání Ústavního soudu výrazně převyšuje význam soudů obecných. Především je nutné připomenout, že Ústavní soud je dle čl. 88 odst. 2 Ústavy vázán pouze právními předpisy ústavní síly a jeho hlavním úkolem je ochrana ústavně garantovaných základních práv a svobod, zatímco mezi úkoly obecných soudů zjednodušeně patří – rozhodovat ve sporech o právo, o vině a trestu a o zákonnosti správních rozhodnutí.⁵⁵ Rozdílné postavení soudu ústavního a obecných soudů tak lze spatřovat z pohledu několika oblastí, přičemž nejvýraznější odlišností je funkční vymezení Ústavního soudu, tedy jeho působnosti a pravomoci.

Jakýsi katalog kompetencí Ústavního soudu tak představuje čl. 87 odst. 1 Ústavy, dle kterého lze jeho kompetence rozdělit do následujících oblastí:

⁵⁴ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 44. ISBN 8072015699. srov. SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústavní soudnictví*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 23. ISBN 8071792896.

⁵⁵ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 44. ISBN 8072015699.

-
- abstraktní a konkrétní kontrola norem,
 - ústavní stížnost,
 - rozhodování o opravném prostředku ve věci ověření volby poslance nebo senátora a v pochybnostech o ztrátě volitelnosti a neslučitelnosti výkonu funkcí poslance nebo senátora,
 - ústavní žaloba proti prezidentu republiky a návrh prezidenta na zrušení usnesení podle čl. 66 Ústavy,
 - opatření nezbytná k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu,
 - rozhodnutí týkající se politických stran,
 - kompetenční spory,
 - soulad mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem.⁵⁶

Dále Ústavní soud na základě čl. 95 odst. 2 Ústavy, dle něhož „dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu“, rozhoduje také o návrhu obecného soudu na vyslovení protiústavnosti již neplatného zákona, který by jinak obecný soud musel použít na jím řešenou věc.⁵⁷

Tento výčet kompetencí vymezený Ústavou, je blíže proveden zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZÚS“), přiměřeně také občanským soudním řádem a trestním řádem.

Jak již bylo řečeno, Ústavní soud je státním orgánem soudního typu, avšak ústavodárce jej vyčlenil ze soustavy obecných soudů, a zaujímá tak zvláštní autonomní a do jisté míry také nadřazené postavení. Je tak oprávněn přezkoumávat pravomocná rozhodnutí orgánů veřejné moci a takovýmto orgánem je nutno rozumět také soudy, jejichž rozhodnutí může přezkoumávat z hlediska jejich ústavnosti, především pak dodržování ústavně garantovaných procesních pravidel. Danou hranici své pravomoci, vyjadřuje Ústavní soud často opakovanou formulací⁵⁸, jež zní: „Ústavní soud není běžnou třetí instancí v systému všeobecného soudnictví. Není jeho úkolem zabývat se eventuálním porušením

⁵⁶ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 44-45. ISBN 8072015699.

⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 1. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 33/2000

⁵⁸ ŠTĚPÁN, Jan. *Přezkoumávání soudních rozhodnutí Ústavním soudem*. Bulletin advokacie, 1998, č. 9, s. 17. ISSN 1210-6348

běžných práv fyzických nebo právnických osob, chráněných občanským zákoníkem, trestním zákonem, občanským soudním řádem a dalšími předpisy, pokud takové porušení současně neznamená porušení základního práva nebo svobody těchto osob, zaručených ústavními zákony ... Tato zásada má význam i pro otázku hodnocení důkazů provedených obecnými soudy. Ústavní soud by mohl vzhledem k zásadě přímosti dokazování provedené důkazy hodnotit odchylně jen tehdy, jestliže by tyto důkazy provedl znovu. Ústavní soud se může zabývat správností hodnocení důkazů obecnými soudy jen tehdy, pokud zjistí, že v řízení před nimi byly porušeny ústavní procesní principy.“⁵⁹

Tento specifický vztah Ústavního soudu k soudům obecným není vždy však přijímán, a někdy se tak hovoří o „válce soudů“⁶⁰ a velmi často bývá Ústavní soud osočován zejména z překračování svých kompetencí, zejména tím, že fakticky přehodnocuje skutkové a právní závěry obecných soudů.⁶¹

Při charakteristice Ústavního soudu je dále nutné zmínit následující. Ústavní soud je tvořen patnácti soudci, kteří jsou jmenováni prezidentem republiky se souhlasem Senátu na dobu deseti let.⁶² Kandidát na funkci soudce Ústavního soudu musí splňovat požadavky předepsané Ústavou. Soudcem Ústavního soudu se tak může stát bezúhonný občan České republiky, který je volitelný do Senátu (čl. 19 odst. 2 Ústavy), dosáhl vysokoškolského právnického vzdělání a byl nejméně deset let činný v právnickém povolání. Funkce se soudce ujímá složením slibu do rukou prezidenta republiky, tento slib zní: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu chránit neporušitelnost přirozených práv člověka a práv občana, řídit se ústavními zákony a rozhodovat podle svého nejlepšího přesvědčení nezávisle a nestranně.*“

3.2.2 Organizace Ústavního soudu

Jak již bylo uvedeno výše základ právní úpravy postavení, organizace a činnosti Ústavního soudu představují ustanovení Ústavy a dále zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZÚS“). ZÚS plně

⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 4. 1994, sp. zn. I. ÚS 68/93

⁶⁰ ŠTĚPÁN, Jan. *Přezkoumávání soudních rozhodnutí Ústavním soudem*. Bulletin advokacie, 1998, č. 9, s. 17. ISSN 1210-6348

⁶¹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 53. ISBN 8072015699.

⁶² čl. 84 odst. 1 a 2 Ústavy

upravuje organizaci Ústavního soudu a jeho materie je rozdělena do pěti dále členěných částí. První část upravuje organizaci Ústavního soudu, jeho strukturu a postavení funkcionářů. Druhá část je věnována řízení před Ústavním soudem a je dále členěna do dvou hlav, přičemž hlava první obsahuje obecná ustanovení společná pro všechny typy řízení a hlava druhá je dále členěna do deseti oddílů upravujících jednotlivé typy řízení. Pro tuto práci je relevantní především oddíl třetí hlavy druhé části druhé „řízení o ústavních stížnostech“. Platové poměry soudce a asistentů jsou dále upraveny v části třetí ZÚS, kárné provinění a kárné řízení dále upravuje část čtvrtá ZÚS. Poslední pátá část je věnována přechodným a závěrečným ustanovením.⁶³

Orgány Ústavního soudu jsou předseda Ústavního soudu, jeho místopředsedové, plénum Ústavního soudu, senáty Ústavního soudu a soudci zpravodajové. Předsedy senátů a asistenty soudců lze také uznat za orgány Ústavního soudu, jelikož také vykonávají určitá samostatná procesní oprávnění⁶⁴

Předseda a dva místopředsedové Ústavního soudu jsou jmenováni prezidentem republiky z řad soudců Ústavního soudu. Předseda Ústavního soudu v prvé řadě zastupuje Ústavní soud navenek, vykonává jeho správu, svolává a řídí jednání pléna Ústavního soudu. V nepřítomnosti jej zastupují místopředsedové Ústavního soudu a dále trvale plní úkoly, jimiž je předseda Ústavního soudu se souhlasem pléna pověřil.

Plénum Ústavního soudu tvoří všichni soudci a disponuje řadou rozhodovacích pravomocí, jimiž jsou např.: rozhodnutí o zrušení zákonů nebo jiných právních předpisů či jejich jednotlivých ustanovení [čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy], o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky [čl. 87 odst. 1 písm. g) Ústavy], o návrhu prezidenta republiky na zrušení usnesení Poslanecké sněmovny a Senátu uvedeného v čl. 66 Ústavy [čl. 87 odst. 1 písm. h) Ústavy], rozhoduje o stanovisku k právnímu názoru senátu, které se odchyľuje od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu [§ 11 odst. 2 písm. i) ZÚS], a další.⁶⁵

⁶³ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2., dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 263. s. 397. ISBN 8021025921

⁶⁴ SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústavní soudnictví*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 30. ISBN 8071792896.

⁶⁵ srov. § 11 ZÚS

Rozhodnutí pléna je přijato, vyslovila-li se pro ně většina přítomných soudců, což však neplatí v případech, jde-li o rozhodnutí podle čl. 87 odst. 1 písm. a), g), a h) a čl. 87 odst. 2 Ústavy nebo o rozhodnutí přijímané na základě odlišného právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezů. V těchto případech je k přijetí rozhodnutí nutné vyslovení souhlasu alespoň devíti přítomných soudců.⁶⁶

Senáty Ústavního soudu jsou ustanovovány plénem Ústavního soudu a zřizují se čtyři tříčlenné senáty. Stálými členy senátů nemohou být předseda a místopředsedové Ústavního soudu a mohou být toliko jen zastupujícími členy. Předsedy senátů jmenuje předseda Ústavního soudu na dobu jednoho roku a soudce nemůže být do této funkce jmenován ve dvou letech následujících po sobě. Dále ze ZÚS vyplývá, že do rozhodovací pravomoci senátů přísluší věci, které nejsou vyhrazeny plénu. Jedná se tedy např. o rozhodování o komunálních stížnostech, ústavních stížnostech, mandátových věcech a o kompetenční spory, pokud si rozhodování nevyhradilo plénum. Senát ústavního soudu je způsobilý jednat a usnášet se pouze v plném počtu a usnáší se většinou hlasů, nedosáhne-li však většiny hlasů, musí věc postoupit plénu.

Dalším orgánem je soudce zpravodaj, jímž je soudce, jemuž byl podle klíče stanoveného rozvrhem práce přidělen návrh došlý Ústavnímu soudu. Ten pak shromažďuje podklady pro rozhodnutí a předkládá návrh na rozhodnutí, případně rozhodne ve stanovených případech sám o odmítnutí návrhu na zahájení řízení.

Jedním z posledních orgánů Ústavního soudu je asistent soudce. Každému ze soudců Ústavního soudu jsou na jeho návrh předsedou Ústavního soudu jmenováni tři asistenti. Funkce asistenta je vázána na funkci soudce, k němuž byl jmenován. Asistent soudce připravuje podle jeho pokynů podklady pro rozhodování, včetně konceptů rozhodnutí, a může být svým soudcem pověřen vykonáváním některých procesních úkonů, např. odkládáním podání, která nejsou návrhem na zahájení řízení, či vyzýváním účastníků a vedlejších účastníků řízení, aby se k té či oné otázce v řízení vyjádřili.⁶⁷

⁶⁶ SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústavní soudnictví*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 31. ISBN 8071792896.

⁶⁷ *Ústavní soud České republiky: Postavení a pravomoci Ústavního soudu* [online]. 2014 [cit. 20.2.2014]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/postaveni-a-pravomoci/>

Závěrem lze uvést, že jako orgán jedná také předseda Senátu, neboť jsou mu na základě ustanovení ZÚS svěřena některá oprávnění.⁶⁸

⁶⁸ SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústavní soudnictví*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 33. ISBN 8071792896.

4 Ústavní stížnost – pojem, typy a funkce ústavní stížnosti

Institut ústavní stížnosti a samotný pojem ústavní stížnost lze definovat různými způsoby. V první řadě lze však říci, že ústavní stížnost představuje v našem právním řádu nejvýznamnější procesní prostředek k ochraně základních práv a svobod. Jedná se o specifický prostředek ochrany ústavně zaručených základních práv a svobod,⁶⁹ přičemž řízení o ústavních stížnostech fyzických a právnických osob bezpochyby představuje nejširší rozhodovací agendu Ústavního soudu.

4.1 Pojem ústavní stížnosti

Jakkoliv jsou různé definice ústavní stížnosti od sebe odlišné, shodují se minimálně v určitých základních pojmových znacích, jimiž jsou – aktivně a pasivně legitimované subjekty, důvody podání ústavní stížnosti, hlediska jejího posuzování Ústavním soudem a důsledky rozhodnutí ve věci.⁷⁰

I přes určité odlišnosti v jednotlivých typech ústavních stížností, nám definici přináší V. Šimíček:⁷¹ „Ústavní stížnost lze definovat jako specifický a subsidiární prostředek k ochraně ústavně zaručených základních práv nebo svobod, kde aktivně legitimovaným subjektem může být fyzická nebo právnická osoba, pokud tvrdí, že zásahem orgánu veřejné moci (pasivně legitimovaný subjekt) bylo porušeno její subjektivní veřejné základní právo nebo svoboda. Ústavní soud je při posuzování ústavní stížnosti vázán pouze ústavními a nikoliv běžnými zákonnými předpisy, z toho hlediska také hodnotí její důvodnost. Rozhodnutí Ústavního soudu ve věcech ústavní stížnosti nemá obecnou závaznost.“

Výše uvedená definice hovoří o subsidiaritě ústavní stížnosti, která je jedním z jejích specifíků. Subsidiaritu ústavní stížnosti lze z procesního hlediska spatřovat v podmínce její přípustnosti dle §75 odst. 1 ZÚS, jež spočívá

⁶⁹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 76. ISBN 8072015699.

⁷⁰ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 76. ISBN 8072015699.

⁷¹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 79. ISBN 8072015699.

v podmínce vyčerpání veškerých procesních prostředků ochrany, které právní řád stěžovateli nabízí k ochraně jeho práva,⁷² jimiž jsou např.: podání odvolání dle občanského soudního řádu, odvolání dle trestního řádu, podání odporu proti platebnímu rozkazu, podání námitek, kde to procesní řády umožňují a další.⁷³ Vzhledem ke své subsidiaritě není ústavní stížnost mimořádným opravným prostředkem a Ústavní soud není třetí instancí obecného soudnictví.⁷⁴ K subsidiaritě ústavní stížnosti se sám Ústavní soud již několikrát vyslovil: „Z principu subsidiarity zásahů Ústavního soudu a z vymezení jeho pravomocí mj. vyplývá, že podaná ústavní stížnost musí směřovat proti pravomocnému rozhodnutí orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]; z toho lze mj. vyvodit, že zásah Ústavního soudu nastupuje jako prostředek ultima ratio až po vyčerpání všech ostatních prostředků, které platné právo poskytuje k ochraně práv. Bylo by zásahem do pravomoci ostatních státních orgánů a narušením ústavního principu dělby moci, kdyby Ústavní soud zasahoval i v situaci, kdy ostatním státním orgánům (např. správním orgánům nebo obecným soudům) nebyla dána příležitost rozhodnout o sporné otázce obyčejného práva v situaci, kdy se fyzická nebo právnická osoba domnívá, že došlo k nezákonnému zásahu do jejího práva. Zjednodušeně řečeno, osoba musí nejprve řádně vyčerpat všechny procesní či jiné právní postupy a teprve poté, co se svými námitkami neuspěje, se může s ústavní stížností obrátit na Ústavní soud.“⁷⁵

Dále musí být ústavní stížností namítán zásah orgánu veřejné moci, což je dalším specifikem ústavní stížnosti. Blíže k tomuto pojmu v podkapitole č. 5.1. Pro ústavní stížnost je také specifické, že slouží k ochraně subjektivního veřejného práva, přičemž takovéto subjektivní ústavně zaručené právo musí existovat, a nelze se tedy ústavní stížností domáhat, aby bylo rozhodnuto o právu, které není ústavně zaručené. V neposlední řadě je nutno zmínit, že ústavní stížnost představuje prostředek individuální právní ochrany a ZÚS nezná tzv. *actio popularis*, ani jiný druh ústavní stížnosti, kterou by bylo možno podat za jinou

⁷² WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 317. ISBN 9788073573059.

⁷³ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2., dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 263. s. 431-432. ISBN 8021025921

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 21.4.1994, sp.zn. I.ÚS 68/93

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 2.10.2008, sp.zn. III.ÚS 2111/07

osobu,⁷⁶ a navrhovatel tak musí být napadeným zásahem orgánu veřejné moci sám postížen.

4.2 Typy ústavní stížnosti

Dále se setkáváme s určitou typologizací ústavních stížností, která se provádí z různých hledisek – v čem stěžovatel spatřuje protiústavnost zásahu orgánu veřejné moci, dle typu toho zásahu a dle typu orgánu veřejné moci.

Z prvního hlediska, tedy dle toho v čem stěžovatel spatřuje protiústavnost zásahu orgánu veřejné moci do jeho ústavně zaručených práv a svobod, lze ústavní stížnosti rozlišovat na hmotněprávní a procesní. Procesní ústavní stížnost tak v první řadě nezpochybňuje meritorní rozhodnutí orgánu veřejné moci, namítá však, že rozhodnutí bylo vydáno protiústavním způsobem (např. účastníci nebyli k jednání obesláni, nebylo nařízeno ústní jednání atd.) Lze tak říci, že procesní ústavní stížnost napadá porušení principu práva na spravedlivý proces.⁷⁷ Naopak hmotněprávní ústavní stížnost nezpochybňuje procesní způsob vydání rozhodnutí, nýbrž závěr procesního řízení, a to samotné rozhodnutí, ve kterém spatřuje protiústavní porušení hmotněprávních ústavních ustanovení, jako např. porušení práva na ochranu osobnosti, osobní svobody, vlastnického práva a další.⁷⁸ V praxi však většina ústavních stížností argumentuje jak procesním, tak hmotněprávním způsobem.

Dále podle typu orgánu veřejné moci, lze dělit ústavní stížnosti na ústavní stížnosti směřující proti soudním rozhodnutím a stížnosti proti ostatním rozhodnutím orgánů veřejné správy.

V neposlední řadě lze rozlišovat ústavní stížnosti dle typu zásahu orgánu veřejné moci a to na ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutí orgánu veřejné moci (jako je usnesení, rozsudky obecných soudů a další) a stížnosti směřující proti jinému zásahu orgánu veřejné moci, typickým příkladem jsou průtahy v řízení, nečinnost orgánu.⁷⁹

⁷⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8.12.1994, sp.zn. II.ÚS 178/94

⁷⁷ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 80. ISBN 8072015699

⁷⁸ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 80. ISBN 8072015699

⁷⁹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 81. ISBN 8072015699

4.3 Ústavní stížnost obecná, komunální a politické strany

Již třetí oddíl druhé hlavy části druhé ZÚS hovoří o třech různých kompetencích Ústavního soudu, které nepřesně kopírují kompetence vymezené Ústavnímu soudu článkem 87 Ústavy. Těmito kompetencemi jsou řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [č. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 odst. 1 písm. a) ZÚS], řízení o ústavní stížnosti orgánů územní samosprávy proti nezákonnému zásahu státu, označována jako komunální stížnost [čl. 87 odst. 1 písm. c) Ústavy, § 72 odst. 1 písm. b) ZÚS] a řízení o návrhu politické strany, tedy řízení o návrhu na rozhodnutí, zda rozhodnutí o rozpuštění politické strany nebo jiné rozhodnutí týkající se její činnosti je ve shodě s ústavními nebo jinými zákony [čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy, § 73]. Tyto popsané kompetence se vzájemně odlišují výše uvedenými pojmovými znaky, které jsou aktivně a pasivně legitimované subjekty, důvody na základě, kterých se mohou na Ústavní soud obracet, hledisky, dle nichž bude věc posuzovaná, důsledky rozhodnutí Ústavního soudu, ale také názvem podání, ve lhůtách pro podání návrhu, skutečnostech určujících počátek běhu lhůt a zásadách jejich počítání a dalších.⁸⁰

Ve své práci se budu dále zabývat především ústavní stížností dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy (§ 72 odst. 1 písm. a) ZÚS), a to ústavní stížností fyzické a právnické osoby, která tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Jelikož je tomuto druhu ústavní stížnosti věnována celá následující kapitola, domnívám se, že je zde vhodné provést alespoň rámcové vymezení ústavní stížnosti komunální a politické strany.

4.3.1 Komunální stížnost

Lze ji také označit jako ústavní stížnost na ochranu práva na samosprávu. Dle čl. 87 odst. 1 písm. c) Ústavy rozhoduje Ústavní soud „o ústavní stížnosti orgánů územní samosprávy proti nezákonnému zásahu státu“. Vžité označení

⁸⁰ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš.; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 317. ISBN 9788073573059.

„komunální stížnost“ však lze označit za nepřesné, neboť tímto prostředkem ochrany nejsou nadány pouze obce (neboli „komuny“), ale také kraje. Další nepřesnost lze spatřovat v označení stížnosti jako „ústavní“, neboť tato stížnost může být směřována také pouze proti nezákonným zásahům státu, nikoliv jen proti neústavním.⁸¹

V řízení o komunální stížnosti se tedy jedná o ochranu ústavně zaručeného práva územního samosprávného celku na samosprávu, jež je garantováno v čl. 8 Ústavy a hlavně sedmé Ústavy, nikoliv o ochranu subjektivně veřejného ústavně zaručeného základního práva nebo svobody navrhovatele. V této souvislosti je tak nutné rozlišovat mezi případy, kdy bude územní samosprávný celek vystupovat z pozice běžné právnické osoby, a bude tak oprávněn k podání „obecné“ ústavní stížnosti ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, a případ kdy se bude územní samosprávný celek domáhat ochrany svého ústavně zaručeného práva na samosprávu ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. c) Ústavy.⁸² Řízení o komunální stížnosti se však řídí stejnými pravidly, jako řízení o „obecné“ ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, pokud zákon nestanoví jinak.

Postavení stěžovatele v řízení o komunální stížnosti mají orgány územní samosprávy. Konkretizaci těchto orgánů provádí ZÚS ve svém § 72 odst. 1 písm. b), tak že za tyto orgány označuje zastupitelstva obcí a vyšších územně samosprávných celků. Zákonem je tedy aktivní procesní legitimace přiznána pouze zastupitelstvu obce, zastupitelstvu kraje či zastupitelstvu hlavního města Prahy.⁸³ Pasivně legitimovaným subjektem v tomto řízení je pouze stát, neboť komunální stížnost musí směřovat proti zásahu státu.

Takovéto zásahy státu mohou být nejrůznější podoby, nejčastěji však půjde o realizaci dozorových a kontrolních oprávnění státu. Z dosavadní praxe Ústavního soudu se jedná například o zásah v podobě rozhodnutí o pozastavení výkonu usnesení zastupitelstva obce o volbě starosty, nečinnost orgánu státní správy, který v rozporu se zákonem neposkytl právu na samosprávu ochranu.

⁸¹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 83. ISBN 8072015699. srov. WAGNEROVÁ, E.; DOSTÁL, M.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 330. ISBN 9788073573059.

⁸² ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 83. ISBN 8072015699

⁸³ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 331. ISBN 9788073573059.

Takovýmto zásahem způsobilým porušit právo na samosprávu však nemůže být vydání právního předpisu, ani jiného podzákonného právního předpisu.⁸⁴

Závěrem ještě několik informací k rozhodnutí Ústavního soudu v řízení o komunální stížnosti. Shledá-li Ústavní soud komunální stížnost důvodnou a vyhová-li jí, vysloví v nálezu, v čem spočívá porušení zákonem zaručeného práva na samosprávu, jaké ústavní zákony nebo zákony byly porušeny a jakým zásahem státu k tomuto porušení došlo, zruší napadané rozhodnutí státního orgánu, nebo jestliže porušení zaručeného práva na samosprávu spočívalo v jiném zásahu, než je rozhodnutí, zakáže příslušnému státnímu orgánu, aby v porušování práva na samosprávu pokračoval, a přikáže mu, aby, pokud je to možné, obnovil stav před porušením.⁸⁵

4.3.2 Stížnost politické strany

Stížnost politické strany je upravena čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy, podle kterého Ústavní soud rozhoduje o tom, zda rozhodnutí o rozpuštění politické strany nebo jiné rozhodnutí týkající se činnosti politické strany je ve shodě s ústavními nebo jinými zákony. Úpravu také poskytuje § 73 ZÚS. Jedná se o zvláštní ústavní stížnost,⁸⁶ pro kterou vedle zvláštních ustanovení jinak platí obecná ustanovení o řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy. Od řízení o „obecné“ ústavní stížnosti a komunální stížnosti se však řízení o návrhu politické strany dle čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy (dále jen „návrh politické strany“) odlišuje v řadě znaků. V první řadě se návrh politické strany nazývá návrhem, nikoliv ústavní stížností, dále může být navrhovatelem pouze politická strana. Kompetentním orgánem k rozhodování je zde plénum Ústavního soudu a lhůta k podání návrhu činí 30 dní, přičemž počátek jejího běhu je dán okamžikem nabytí právní moci návrhem napadeného rozhodnutí a do této lhůty se započítává již den, kdy k dané události došlo. S návrhem lze pojit odkladný účinek, je-li jím napadáno rozhodnutí o rozpuštění strany či pozastavení její činnosti, především může směřovat pouze proti rozhodnutí, nikoliv proti „jinému zásahu“ do práv,

⁸⁴ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 334. ISBN 9788073573059.

⁸⁵ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 85. ISBN 8072015699

⁸⁶ MIKULE, Vladimír; SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o ústavním osudu – komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních lidských práv a svobod*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 249. ISBN 8086432106

příčemž referenční kritérium pro přezkum rozhodnutí napadeného návrhem politické strany představuje ústavnost i zákonnost.⁸⁷

Řízením dle § 73 ZÚS lze tak přezkoumávat pouze rozhodnutí dotýkající se přímo existence politické strany, její vnitřní organizace a způsobilosti vyvíjet činnost. T. Langášek tak provádí výčet těchto rozhodnutí a řadí mezi ně především: „rozhodnutí o rozpuštění politické strany, rozhodnutí o pozastavení její činnosti, rozhodnutí o žalobě politické strany na znovuoobnovení její činnosti. Dále lze uvažovat o rozhodnutí o opravném prostředku proti rozhodnutí Ministerstva vnitra o odmítnutí registrace změny stanov, rozhodnutí o návrhu na určení, že návrh na registraci změny stanov nemá nedostatky, dále o rozhodnutí ve věci soudní ochrany ve vztahu mezi politickou stranou a o rozhodnutí o prohlášení konkursu nebo zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku“.⁸⁸ Pro politickou stranu ovšem není vyloučen ani obecný prostředek k ochraně práv představující ústavní stížnost politické strany jako právnické osoby podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, resp. § 72 odst. 1 písm. a) ZÚS, případně zvláštní prostředek ochrany podle § 85 ZÚS.

4.4 Funkce a význam ústavní stížnosti

U ústavní stížnosti můžeme vymezit a charakterizovat jak její funkce, tak její význam. Nejprve provedu stručnou charakteristiku funkcí ústavní stížnosti a poté se zaměřím na její význam, který osvětlím z pohledu tvrzených námitek směřujících proti existenci ústavní stížnosti.

4.4.1 Funkce ústavní stížnosti

Základními funkcemi ústavní stížnosti lze označit funkci subjektivní a funkci objektivní.

Subjektivní funkci ústavní stížnosti lze charakterizovat zejména tak, že ústavní stížnost slouží k ochraně subjektivně veřejných práv jednotlivce. Může ji tak podat každá fyzická či právnická osoba, která tvrdí, že tato její práva byla zásahem orgánu veřejné moci porušena. Musí se však jednat o individuální zásah,

⁸⁷ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 355-361. ISBN 9788073573059.

⁸⁸ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 358. ISBN 9788073573059.

a jednotlivec tak musí být přímo postižen, z čehož vyplývá, jak již bylo uvedeno výše, že nelze podat ústavní stížnost za někoho jiného. Dále lze subjektivní funkci dovozovat z vázanosti Ústavního soudu podaným návrhem. Ústavní soud tak nesmí tento návrh překročit, a není tak možná situace, kdy by bylo stěžovateli přisouzeno něco jiného, než čehož se v návrhu domáhal.

Objektivní funkci ústavní stížnosti spatřujeme především v ochraně ústavnosti jakožto objektivní kategorie a také v tom, že řízení před Ústavním soudem není řízení sporné.⁸⁹ Konkrétním příkladem objektivní funkce jsou jisté precedenční účinky nálezu Ústavního soudu, které mu nepřímo přiznává ustanovení § 82 odst. 2 ZÚS. Dále lze tuto funkci vysledovat v možnosti podat společně s ústavní stížností návrh na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu, jejichž uplatněním nastala skutečnost, jež je předmětem ústavní stížnosti,⁹⁰ a také v kasačním způsobu rozhodování Ústavního soudu, neboť „účelem kasace je odstranění nesprávných pravomocných rozhodnutí v zájmu společnosti, zájmu obecném, veřejném či státním. Kasace má zajistit jednotnost soudních výkladů zákonů a jejich aplikaci“.⁹¹

Ústavní stížnosti lze také přisoudit funkci preventivní a reparační, především tedy rozhodnutí o ní. Reparační funkce se tak projevuje v případech, kdy Ústavní soud konstatuje porušení základních práv nebo svobod navrhovatele, napadené rozhodnutí zruší a orgán veřejné moci, jehož rozhodnutí bylo zrušeno, musí ve věci vydat nové rozhodnutí. Orgány veřejné moci, jejichž rozhodnutí bylo napadeno, jakož i další orgány, by se tak měly na základě judikatury Ústavního soudu podobných protiústavních aktů v budoucnu vyvarovat, čímž je představována funkce preventivní.

4.4.2 Význam ústavní stížnosti

Ačkoliv se lze setkat s několika námitkami, které směřují proti existenci ústavní stížnosti, má svůj opodstatněný význam.

V první řadě může být namítána nízká efektivita ústavních stížností, a to z hlediska jejich úspěšnosti. Jak již však bylo uvedeno výše, jednou z funkcí

⁸⁹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 88. ISBN 8072015699.

⁹⁰ ustanovení § 74 ZÚS

⁹¹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 89. ISBN 8072015699.

ústavní stížnosti je její preventivní funkce a není tak důležité kolika procentům návrhů Ústavní soud vyhoví, nýbrž důležitá je již samotná existence institutu ústavní stížnosti. Jak totiž řekl G. Roellecke: „Již skutečnost, že rozhodnutí orgánů veřejné moci mohou být za určitých okolností přezkoumána a případně i zrušena Ústavním soudem, má na činnost těchto orgánů bezprostřední či alespoň přímý vliv.“⁹²

Významem řízení o ústavní stížnosti je také to, že v něm dochází k interpretaci a dalšímu vývoji ústavních norem. Ústavní soud jako orgán ochrany ústavnosti bezprostředně aplikuje ústavní normy, a není tak vázán běžnými zákony s výjimkou ZÚS a subsidiárně také OSŘ. Je jisté, že aplikaci jakékoliv normy musí předcházet také její interpretace. I přestože tuto interpretaci považujeme za neoficiální, má značný význam především pro obecné právní vědomí, v některých případech také jako výklad doktrinální. Důležitá je tak propracovanost právních názorů Ústavního soudu, byť obsažených v odůvodněných zamítavých nálezech nebo odmítavých usneseních, nikoliv úspěšnost ústavních stížností.⁹³

Další námitkou může být „přehodnocování pravomocně skončených řízení“, kdy Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti vstupuje do již nastolených právních vztahů, v důsledku čehož je namítáno narušení principu právní jistoty. Nutno však podotknout, že Ústavní soud nepřehodnocuje řízení před orgány veřejné moci po skutkové stránce ani po obecné stránce právní, ale z ústavněprávního hlediska. Jeho právo zrušit napadená pravomocná rozhodnutí orgánů veřejné moci by tak mělo být chápáno především jako záruka, že orgány veřejné moci budou při své činnosti ctít a chránit ústavně zaručená základní práva a svobody fyzických a právnických osob.

Jakýsi význam lze spatřovat také v určitém politickém významu činnosti Ústavního soudu, kdy se snaží zabraňovat tendencím státu o „nejlepší a největší reglementaci všech oblastí života, jež vyvolává nebezpečí, že ve prospěch

⁹² ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 93. ISBN 8072015699.

⁹³ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 94. ISBN 8072015699.

veřejných a společenských zájmů masivním způsobem překračujícím nutnost lidské spolupráce omezí osobní svobodu jedince“.⁹⁴

Určitou funkcí Ústavního soudu je kontrola a ochrana menšin, aby nebyla porušována zmíněnými zásahy orgánů veřejné moci ústavně garantovaná práva nebo svobody jedince. A právě ústavní stížnost je institutem ochrany proti těmto zásahům.

V poslední řadě bývá také tvrzena nadbytečnost ústavní stížnosti, jelikož ochrana a respektování ústavně zaručených základních práv a svobod totiž přísluší mimo jiné také obecným soudům a ve svém důsledku také dalším orgánům veřejné moci. Dále také postavení Evropského soudu pro lidská práva, jehož primárním úkolem je ochrana základních práv a svobod, zaručených především Úmluvou, přispívá tvrzení nadbytečnosti. K tomuto tvrzení však zaujímám stejný postoj jako V. Šimíček,⁹⁵ který zastává názor, že koncepce ústavních stížností nadbytečnou není. Především lze říci, že stále neexistuje dostatečné podvědomí obecných soudů a orgánů veřejné moci o ústavně garantovaných základních právech a svobodách, a činnost Ústavního soudu je zde nepostradatelná.

⁹⁴ A. Schuler, *Die Verfassungsbeschwerde in der Schweiz, der BRD und Österreich*, Zürich, 1968, s. 42 in ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 94. ISBN 8072015699.

⁹⁵ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 95. ISBN 8072015699.

5 Ústavní stížnost fyzické a právnické osoby

Čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy hovoří o rozhodování Ústavního soudu o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod. ZÚS pak v souladu s Ústavou stanoveným zmocněním v §72 odst. 1 písm. a) upřesňuje, že fyzická nebo právnická osoba je oprávněna podat ústavní stížnost, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Jakýsi katalog základních práv a svobod zaručených ústavním pořádkem obsahují na prvním místě Listina základních práv a svobod a Ústava, případně mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jež byly v České republice ratifikovány a vyhlášeny.

Jako každý návrh na zahájení řízení, tak i ústavní stížnost by měla být koncipována, tak aby nedocházelo k pochybnostem o tom, kdo ji předkládá, které věci se týká a především, co se jí sleduje a čeho se stěžovatel domáhá. Dále musí být datována a podepsána. Bezpochyby musí obsahovat i další obecné náležitosti stanovené § 34 ZÚS, tedy pravdivé vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává a musí být předložena ve stanoveném počtu stejnopisů (nikoliv pouhé kopie). Především vylíčení rozhodných skutečností, petit a odůvodnění musejí být natolik určité, aby bylo jisté, v čem konkrétně navrhovatel spatřuje porušení svých ústavně garantovaných práv.

Jelikož ZÚS vyžaduje pro řízení před Ústavním soudem povinné právní zastoupení fyzických a právnických osob, musí být k ústavní stížnosti přiložena speciální plná moc. Pokládám za vhodné připomenout, že povinné právní zastoupení v řízení o ústavní stížnosti je nutné již při sepsání samotné ústavní stížnosti a jejím podání, jelikož se jedná o nejdůležitější část řízení, a účast advokáta při podání ústavní stížnosti má jednak vyloučit a omezit zbytečná podání a chránit tak tím občany před zbytečnými finančními náklady, dále má jednak již v podání vyhodnotit skutečnosti vedoucí k porušení ústavnosti, včetně označení

základních lidských práv a svobod občanů, jež byly porušeny, to vše za dodržení zákonem předepsaných náležitostí.⁹⁶

Mimo tyto obecné náležitosti musí splňovat taktéž náležitosti zvláštní. Především tedy musí návrhvatel tvrdit, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno jeho základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Dále je ústavní stížnost vázána zákonem stanovenou lhůtou, tj. lze ji podat ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí o posledním prostředku, který zákon k ochraně práv poskytuje, a není-li takového prostředku, lze ji podat do dvou měsíců ode dne, kdy se stěžovatel o zásahu orgánu veřejné moci dozvěděl, nejpозději však do jednoho roku ode dne, kdy k zásahu došlo. V poslední řadě musí být k ústavní stížnosti přiložena kopie rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který je zákonem k ochraně poskytnut.⁹⁷ Toliko k souhrnnému vymezení náležitostí podání ústavní stížnosti, nyní blíže k objasnění některých z nich.

5.1 Zásah orgánu veřejné moci

Jak již bylo uvedeno, návrhvatel musí tvrdit, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci (dále jen „zásah orgánu veřejné moci“) bylo porušeno jeho základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Co tedy pojem „zásah orgánu veřejné moci“ představuje?

Pojem „zásah orgánu veřejné moci“ je „legislativní zkratkou pro nejružnější formy výkonu veřejné moci, které mohou kolidovat s ústavně zaručenými základními právy nebo svobodami“. Kolize zásahu orgánu veřejné moci s ústavně zaručeným základním právem nebo svobodou označována pak jako zásah do práva nebo svobody, nemusí však nutně znamenat rozpor zásahu s ústavním pořádkem.⁹⁸ V první řadě tak musí Ústavní soud zkoumat, zda k takovému zásahu skutečně došlo. Musí se jednat zejména o zásah reálný a

⁹⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 141/97; Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 9. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 44/04

⁹⁷ Ustanovení § 72 ZÚS

⁹⁸ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 325. ISBN 9788073573059

zpravidla také aktuální.⁹⁹ Dalším krokem je pak zjišťování, zda byl tento zásah protiústavní nebo zda byl ústavně přístupný.

Zmiňovaný zásah orgánu veřejné moci může mít nejrůznější podobu, lze však říci, že se nejčastěji bude jednat o pravomocná rozhodnutí orgánu veřejné moci, tedy o individuální právní akt aplikace práva, jenž nelze napadnout žádnými opravnými prostředky a který již zasahuje do ústavně zaručeného základního práva nebo svobody. Podmínka pravomocného rozhodnutí je tak znakem subsidiárního charakteru ústavní stížnosti. Rozhodnutí ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy jako ústavní pojem s autonomním ústavním obsahem může být Ústavním soudem nezávisle interpretováno. Ústavní soud se přihlásil k doktrinálnímu výkladu, podle něhož "není důležité, jak je akt správního orgánu označen (rozhodnutí, jmenování, udělení, opatření, dohoda, usnesení, výměr, rozkaz, zřízení, výnos, potvrzení, oběžník, upozornění, výzva, příkaz, výpověď, oznámení, souhlas, stvrzenka, výmaz a jiné). Podstatné je, zda správní úřad takovým aktem autoritativním a právní moci schopným způsobem zasáhl do právní sféry fyzické nebo právnické osoby. Vždy je rozhodující věcný obsah aktu a nikoli jeho formální označení",¹⁰⁰ přičemž pro naše účely je nutno vztáhnout tuto definici také na akty orgánů moci soudní.

Střet s ústavně zaručeným základním právem nebo svobodou nemusí být způsoben pouze pravomocným rozhodnutím, nýbrž také jakýmkoliv „jiným zásahem orgánu veřejné moci“, přičemž tato kategorie zahrnuje i opatření. Pojmem „jiný zásah orgánu veřejné moci“ Ústavní soud vymezuje jako převážně jednorázový, protiprávní a zároveň protiústavní útok orgánů veřejné moci vůči ústavně zaručeným základním právům nebo svobodám, který v době útoku představuje trvalá ohrožení po právu existujícího stavu. Takovýto útok přitom není a nesmí být výrazem (výsledkem) řádné rozhodovací pravomoci těchto orgánů a jako takový se musí vymykat obvyklému přezkumu či jinému řízení. Důležité pak je, že důsledkům takového zásahu orgánu veřejné moci nelze čelit jinak než ústavní stížností, případně nálezem Ústavního soudu obsahujícím zákaz takového zásahu. Tato podmínka pak není splněna tam, kde je poškozenému nabízena možnost obrany jinými procesními prostředky.¹⁰¹ Pojem jiný zásah tak

⁹⁹ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 10. 8. 2004, sp. zn. II. ÚS 656/02

¹⁰⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 1. 1997, sp. zn. III. ÚS 16/96

¹⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 1995, sp. zn. III. ÚS 62/95

skrývá mnohé, může tím být např. nečinnost orgánu veřejné moci tam, kde měl být činný. Dá se říci, že tato nečinnost orgánu veřejné moci je nejčastěji napadaným jiným zásahem. Jedná se především o průtahy v řízení, v důsledku nichž dochází k porušení základního práva podle čl. 38 odst. 2 Listiny na projednání věci bez zbytečných průtahů. Takovéto ústavní stížnosti, jíž jsou namítány průtahy v řízení před obecnými soudy, může být vyhověno pouze, pokud by průtahy v řízení ovlivnily nedodržení dalších ústavních principů řádného procesu nebo aplikaci hmotných ústavních práv.¹⁰² Do určité míry zlomovým rozhodnutím ve věci nečinnosti orgánů veřejné moci je nález sp. zn. IV. ÚS 358/98 ze dne 10. 11. 1998, kterým bylo Krajskému obchodnímu soudu v Praze uloženo, aby nepokračoval v průtazích v právní věci u něj vedené a aby neprodleně jednal.

Ústavním soudem je však striktně odmítáno přiznání povahy „jiného zásahu orgánu veřejné moci“ výsledkům normotvorné činnosti.¹⁰³

Vrátím-li se k výše zmíněné aktuálnosti zásahu, nutno podotknout, že ústavní stížnost může být podána pouze proti aktuálnímu a trvajícím zásahu orgánu veřejné moci. Dojde-li pak k vyhovění ústavní stížnosti směřující proti jinému zásahu orgánu veřejné moci, zakáže se orgánu, aby v porušování práva pokračoval a pokud možno, aby obnovil stav před porušením.¹⁰⁴ Lze se však setkat také s případy, kdy Ústavní soud na aktuálnosti zásahu netrval. Jednalo se o případy ústavních stížností proti jinému zásahu orgánu veřejné moci, jenž má jednorázovou povahu (např. nález sp. zn. II. ÚS 98/95, ze dne 5. 6. 1996).¹⁰⁵ Zásah orgánu veřejné moci musí být také bezprostřední a přítomný, jinak by se přezkum a rozhodnutí Ústavního soudu stalo čistě akademickým, avšak se lze setkat i s nálezy obsahující akademické výroky.¹⁰⁶ Kritérium aktuálnosti začaly některé senáty uplatňovat i na ústavní stížnosti proti rozhodnutím, typicky rozhodnutím vazebním – pokud se tedy stěžovatel ve vazbě nenachází a zásah do jeho práva na osobní svobodu již není aktuální. Ústavní soud tak konstatoval, že stěžovatelovo právo porušeno bylo, však vlastní návrh na zrušení rozhodnutí o

¹⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2005, sp. zn. II. ÚS 168/05

¹⁰³ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 328. ISBN 9788073573059

¹⁰⁴ § 82 odst. 3 písm. b) ZÚS

¹⁰⁵ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 328. ISBN 9788073573059

¹⁰⁶ ŠMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 103. ISBN 8072015699.

vazbě zamítl.¹⁰⁷ Tato praxe a takovýto odklon se stal předmětem odůvodněné kritiky.

Jelikož ústavní stížnost musí směřovat proti státnímu orgánu nebo jinému orgánu veřejné moci, je na místě alespoň okrajově zmínit o jaké orgány se může jednat. Takovýmto orgánem může být pouze orgán České republiky nebo orgán veřejné moci od státní moci České republiky odvozený, nelze se tak domáhat ochrany proti jednání soukromých osob. Orgánem veřejné moci tak může být soud, správní úřad či jiní subjekt, kterému byla zákonem svěřena pravomoc vrchnostensky rozhodovat o právech a povinnostech fyzických a právnických osob. Dále pak orgán územního samosprávného celku. Nebude-li však daný orgán vystupovat vůči stěžovateli z vrchnostenské pozice, nebude tak vystupovat jako orgán veřejné moci. Za orgán veřejné moci nelze považovat ani rozhodce či stálý rozhodčí soud, jenž rozhoduje majetkové spory mezi stranami na základě rozhodčí smlouvy.¹⁰⁸

5.2 Lhůta k podání ústavní stížnosti

Jak je uvedeno v ustanovení § 72 odst. 3 ZÚS ústavní stížnost lze podat ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje; takovým prostředkem se rozumí řádný opravný prostředek, mimořádný opravný prostředek, vyjma návrhu na obnovu řízení, a jiný procesní prostředek k ochraně práva, s jehož uplatněním je spojeno zahájení soudního, správního nebo jiného právního řízení.

Počátek běhu lhůty ke dni doručení rozhodnutí, jak je tomu dnes, ovšem takto nebyl stanoven vždy a ke změně počátku běhu lhůty došlo zákonem č. 77/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, kdy byl v případě ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí stanoven počátek běhu lhůty ke dni doručení, nikoliv ke dni nabytí právní moci. Konečně pak zákon č. 83/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, přinesl znění § 72, tak jak jej známe z převážné části v dnešní podobě¹⁰⁹ a byla jím také

¹⁰⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. II. ÚS 473/04

¹⁰⁸ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 329. ISBN 9788073573059.

¹⁰⁹ zákonem č. 404/2012 Sb. se slova „60 dnů“ nahradila slovy „dvou měsíců“

odstraněna odlišnost spočívající ve stanovení prvního dne lhůty, kdy se nadále do běhu lhůty nezapočítává den, kdy došlo ke skutečnosti určující její počátek.

Lhůta pro podání ústavní stížnosti je lhůtou výhradně procesní,¹¹⁰ v důsledku čehož postačí, pokud byla ústavní stížnost v poslední den lhůty pouze podána k poštovní přepravě, nikoliv doručena. Řízení o ústavní stížnosti je však zahájeno teprve dnem doručení návrhu Ústavnímu soudu, dle ustanovení § 27 odst. 2 ZÚS, nikoliv dnem jejího podání.

V případě ústavní stížnosti proti rozhodnutí orgánu veřejné moci, je skutečností, od níž se lhůta pro podání ústavní stížnosti odvíjí, den, kdy bylo stěžovateli doručeno rozhodnutí o posledním procesním prostředku, jenž zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje.¹¹¹ Musí se tedy jednat o poslední procesní prostředek k ochraně, neboť v případech, kdy by stěžovatel nevyčerpal veškeré procesní prostředky na ochranu svého práva, nemá smysl o dodržení zákonné lhůty uvažovat a takováto ústavní stížnost by byla nepřípustnou dle § 75 odst. 1 ZÚS pro nevyčerpání všech procesních prostředků k ochraně jeho práva, a z tohoto důvodu odmítnuta (více o přípustnosti ústavní stížnosti a podmínky vyčerpání dovolání v části 5.3). Lhůta tedy začne běžet dnem, v němž bylo rozhodnutí o posledním procesním prostředku stěžovateli doručeno, a k jejímu uplynutí dojde ve stejný den o dva měsíce později. Pokud však případně konec této lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den.

Neposkytuje-li zákon stěžovateli procesní prostředek k ochraně jeho práva, počíná běžet dvouměsíční lhůta ode dne, kdy se stěžovatel o zásahu orgánu veřejné moci do svých ústavně zaručených práv nebo svobod dozvěděl, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy k zásahu došlo.¹¹²

5.3 Přístupnost ústavní stížnosti

Nepřípustnost ústavní stížnosti upravuje § 75 ZÚS, podle něhož je ústavní stížnost nepřípustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 72 odst. 3); to platí i pro

¹¹⁰ viz. náleží Ústavního soudu ze dne 22. 3. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 37/93

¹¹¹ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 339. ISBN 9788073573059.

¹¹² § 72 odst. 5 ZÚS

mimořádný opravný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřijatelný z důvodů závisících na jeho uvážení (§ 72 odst. 4). Podle odst. 2 zmiňovaného ustanovení Ústavní soud neodmítne přijetí ústavní stížnosti, i v případě nesplnění výše uvedených podmínek, „jestliže a) stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele a byla podána do jednoho roku ode dne, kdy ke skutečnosti, která je předmětem ústavní stížnosti, došlo, nebo b) v řízení o podaném opravném prostředku podle odst. 1 dochází ke značným průtahům, z nichž stěžovateli vzniká nebo může vzniknout vážná neodvratitelná újma.“ Jelikož se tímto odstavcem nebudu již více zabývat, je nutno alespoň podotknout, že představuje výjimku z pravidla.

Jak již bylo několikrát uvedeno, ústavní stížnost představuje subsidiární prostředek ochrany základních práv a svobod. Omezení pravomoci Ústavního soudu na přezkum pravomocných rozhodnutí a zásahů orgánů veřejné moci je kompetenčním projevem její subsidiarity, procesním důsledkem je pak institut její nepřijatelnosti pro nevyčerpání všech procesních prostředků, jenž jsou stěžovateli poskytnuty k ochraně jeho ústavně zaručeného práva nebo svobody.¹¹³ Ze zásady subsidiarity ústavní stížnosti vyplývá závěr, že zákon má na mysli zejména procesní prostředky proti meritorním rozhodnutím, a nikoli proti dílčím procesním, byť samostatně pravomocným rozhodnutím.¹¹⁴ „Výjimečně tak lze napadat i pravomocná rozhodnutí, která uzavírají určitou část řízení nebo která řeší dílčí procesní otázku, přestože řízení ve věci samé dosud neskončilo; to však pouze pokud jsou taková rozhodnutí způsobilá bezprostředně a citelně zasáhnout do ústavně zaručených základních práv nebo svobod stěžovatele a pokud je námitka porušení ústavně zaručených základních práv nebo svobod koncentrována jen do tohoto stádia řízení a nemohla by již být v rámci dalšího řízení (např. při uplatňování procesních prostředků proti meritorním rozhodnutím) efektivně uplatněna“¹¹⁵ Více k tomuto T. Langášek.¹¹⁶ Subsidiarita ústavní stížnosti se dále projevuje i při přezkumu v podobě zásady minimalizace zásahů Ústavního soudu do rozhodovací sféry orgánů veřejné moci.¹¹⁷

¹¹³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2004, sp. zn. I. ÚS 236/04

¹¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. III. ÚS 441/04

¹¹⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. II. ÚS 1826/13

¹¹⁶ in WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 381 a násl. ISBN 9788073573059

¹¹⁷ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 372. ISBN 9788073573059. srov. náleží Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2003, sp. zn. II. ÚS 78/02 atd.

Nepřípustnost ústavní stížnosti je taktéž dána v případě věci rozhodnuté, kdy § 35 odst. 1 ZÚS stanovuje, že návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti je nepřijatelný, týká-li se věci, o které již Ústavní soud nálezem rozhodl. Totožnost věci lze pak spatřovat především z hlediska identity účastníků řízení o ústavní stížnosti, totožnosti napadeného zásahu orgánu veřejné moci, z hlediska uplatněných námitek a ústavně zaručených základních práv nebo svobod, jejichž ochrany se stěžovatel dovolává. Dojde-li pak k podání takto identické stížnosti, je na místě ji pro nepřijatelnost dle zmíněného ustanovení, z důvodu věci rozhodnuté, odmítnout.

Pro svou nepřijatelnost [§ 43 odst. 1 písm. e) ZÚS] či nepříslušnost Ústavního soudu [§ 43 odst. 1 písm. d) ZÚS] bývají v praxi odmítané taktéž ústavní stížnosti brojící proti rozhodnutí Ústavního soudu. Tento zvláštní typ nepřijatelnosti se odvozuje z § 43 odst. 3 ZÚS, resp. § 54 odst. 2 ZÚS v případě nálezů.

Samotná podmínka přijatelnosti ústavní stížnosti spočívá dle § 75 odst. 1 ZÚS ve vyčerpání všech procesních prostředků, které jsou stěžovateli zákonem k ochraně jeho práva poskytnuty. ZÚS nám však neposkytuje jejich komplexní výčet, lze však říci, že se jimi rozumí jak řádné opravné prostředky (typicky odvolání, rozklad, stížnost, žaloba ve správním soudnictví, apod.), tak i mimořádné opravné prostředky (např. dovolání nebo kasační stížnost). Kromě těchto nejčastějších prostředků k ochraně práva je nutno vyčerpat i jiné procesní prostředky k ochraně práva, s jejichž uplatněním je spojeno zahájení soudního, správního nebo jiného právního řízení (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Takto je nutno vyčerpat i mimořádné opravné prostředky, které orgán, jenž o nich rozhoduje, může odmítnout jako nepřijatelné z důvodů závisících na jeho uvážení (tzv. nenárokové mimořádné opravné prostředky, např. dovolání k Nejvyššímu soudu podle § 237 občanského soudního řádu). Takovýmto prostředkem k ochraně však není např. návrh na obnovu řízení, podnět Veřejnému ochránci práv podle zákona č. 349/1999 Sb., dále podnět ministru spravedlnosti k podání stížnosti pro porušení zákona¹¹⁸ a další podněty adresované orgánům veřejné moci k realizaci jejich kontrolních, dozorových a revizních oprávnění. Cílem této podkapitoly není komplexní výčet a rozbor procesních prostředků

¹¹⁸ § 266 TrŘ

sloužících k ochraně ústavně zaručených základních práv nebo svobod, přesto bych dále chtěla přiblížit problematiku dovolání.

5.3.1 Podmínka vyčerpání dovolání

Posouzení dovolání představovalo komplikovanou procesní situaci a praxe Ústavního soudu byla v tomto velice nejednotná a pro účastníky řízení nesrozumitelná. V souvislosti s novelizací § 237 OSŘ a § 75 odst. 1 ZÚS provedenou v obou případech zákonem č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, došlo ke změně situace. Záhy po účinnosti této novely, jež změnila pojetí přístupnosti dovolání v občanském soudním řízení, bylo vydáno předsedou Ústavního soudu Pavlem Rychetským, jako soudcem zpravodajem, usnesení sp. zn. III. ÚS 772/13, v němž byly vyloženy podmínky posouzení přípustnosti a včasnosti ústavní stížnosti v návaznosti na novou úpravu, tedy vyčerpání dovolání podle § 237 občanského soudního řádu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb., jako podmínka přípustnosti ústavní stížnosti. K tomuto v něm Ústavní soud uvádí následující.

Ustanovení § 237 OSŘ tedy definuje přípustnost dovolání takto: „není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak“. Z principu subsidiarity ústavní stížnosti a znění § 75 odst. 1 ZÚS jasně vyplývá, že ústavní stížnost je přípustnou a může být věcně projednána pouze, pokud stěžovatel (efektivně) vyčerpá veškeré procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje, tedy i toto dovolání. Dané však dříve neplatilo bezvýjimečně a před nabytím účinnosti zákona č. 404/2012 Sb., nebyl stěžovatel povinen vyčerpát i mimořádný opravný prostředek, jenž může být orgánem, který o něm rozhoduje, odmítnut jako nepřijatelný z důvodu závisejícího na jeho uvážení (§ 72 odst. 4. ZÚS, ve znění zákona č. 83/2004 Sb.). Bylo tak pouze na uvážení stěžovatele, zda takovýto prostředek využije. Nabytím účinnosti zmiňovaného zákona, tak musí dojít k

vyčerpání i tohoto mimořádného opravného prostředku. I nadále však platí, že pakliže následně došlo k jeho odmítnutí pro nepřipustnost z důvodu závisejícího na uvážení příslušného soudu, je stěžovateli zachována lhůta k podání ústavní stížnosti i proti rozhodnutí odvolacího soudu.

Dále v něm, jakož i dalším rozhodnutí,¹¹⁹ zastává názor, že „jakákoliv námitka, jejíž podstatou je tvrzení o porušení ústavně zaručených základních práv a svobod rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu v občanském soudním řízení, je totiž uplatnitelná i jako dovolací důvod podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb., že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Tato její kvalifikace se přitom uplatní bez ohledu na to, jestli důvody pro závěr o porušení základního práva vycházejí ze zjištěných vad řízení, zahrnujících i případné vady týkající se provádění a hodnocení důkazů, jejichž důsledkem mohou být nesprávné skutkové závěry.“ Výjimkou jsou pouze ty námitky, k jejichž uplatnění zákon stanoví jiný právní prostředek ochrany práva, jako je tomu např. v případě žaloby pro zmatečnost dle § 229 odst. 1 až 3 OSŘ. Nebude-li se tak jednat o tento případ, může se účastník odvolacího řízení, jenž tvrdí, že rozhodnutím odvolacího soudu došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod, domáhat jejich ochrany ústavní stížností pouze tehdy, jestliže předtím řádným a účinným způsobem vyčerpал dovolání podle § 237 OSŘ. Ústavní soud však ve vztahu k ustanovení § 241a odst. 1 OSŘ podotýká, že jeho znění je nyní nutno interpretovat širěji, a to ve spojení s pojmem „otázek hmotného nebo procesního práva“ podle § 237 OSŘ. Takto vymezený dovolací důvod se tak týká nesprávného posouzení věci jak z hlediska hmotného práva, tak i z hlediska práva procesního, a tudíž zahrnuje i „vady v řízení“ ve smyslu § 241 odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2012, je-li s ním spojena existence příslušné právní otázky. Tato změna však není změnou, jež by oproti dřívější úpravě zužovala rozsah uplatnitelných dovolacích důvodů.

Dovolací soud však nadále bude moci při posuzování přípustnosti dovolání rozlišovat mezi otázkami právními a skutkovými, ale „jeho odlišný názor na to, zda v dovolání uplatněné argumentaci stran skutkových zjištění obecných soudů lze přiznat ústavněprávní relevanci, a tedy zda v konkrétní věci z tohoto důvodu vyvstává právní otázka porušení ústavně zaručených základních práv a svobod,

¹¹⁹ srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 1. 2014, sp. zn. II. ÚS 3659/13

nesmí být důvodem omezení přístupu neúspěšného dovolatele k Ústavnímu soudu.“

Změna § 75 odst. 1 ZÚS se taktéž dotkla podmínky vyčerpání dovolání ve věcech trestních. V této souvislosti a z důvodů níže uvedených¹²⁰ přijalo plénum Ústavního soudu pod sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 následující stanovisko: „Ústavní stížnost je nepřijatelná, jestliže stěžovatel v trestním řízení nepodá zákonem předepsaným způsobem dovolání (§ 75 odst. 1 ZÚS)“. Toto stanovisko se s ohledem na práva účastníků řízení a zejména s přihlédnutím k principu právní jistoty použije na ústavní stížnosti podané k Ústavnímu soudu dnem následujícím po dni vyhlášení stanoviska ve Sbírce zákonů, tedy ode dne 18. 3. 2014.¹²¹ Návrh na zaujetí stanoviska podle § 23 ZÚS byl podán I. senátem Ústavního soudu, z důvodu, že při své rozhodovací činnosti dospěl k právnímu názoru odlišnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu ze dne 2. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 180/03, nálezu ze dne 16. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 864/11.

Dosavadní rozhodovací praxe Ústavního soudu nebyla v případech nutnosti vyčerpání dovolání ve věcech trestních jednoznačná a Ústavní soud k této problematice nepřístupoval zcela jednotně. V některých případech byla ústavní stížnost posouzena jako přípustná, přestože stěžovatel nevyčerpal všechny dostupné prostředky ochrany svých práv.¹²²

Ústavní soud se obdobně vyjádřil v několika usneseních, kdy se zabýval hodnocením námitek stěžovatelů ve smyslu jejich podřazení pod důvody dovolání a na základě svého závěru několikrát konstatoval, že není nutné trvat na vyčerpání dovolání a ústavní stížnost posoudil jako přípustnou. Např. v usnesení sp. zn. IV. ÚS 851/11, ze dne 18. 4. 2011 uvedl: „Je třeba podotknout, že dovolání v trestním řízení představuje mimořádný opravný prostředek, který stěžovatel není, s ohledem na limitovaný okruh dovolacích důvodů, nezbytně povinen před podáním ústavní stížnosti vyčerpat.“¹²³

¹²⁰ veškeré příklady uvedené dále v textu jsou čerpány ze samotného stanoviska Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14

¹²¹ 17. 3. 2014 bylo ve Sbírce zákonů zveřejněno pod č. 40/2014 Sb. sdělení Ústavního soudu o přijetí tohoto stanoviska

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 2. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 180/03; nález Ústavního soudu ze dne 16. 11. 2011, sp. zn. I. ÚS 864/11

¹²³ Usnesení sp. zn. II. ÚS. 1707/09, ze dne 6. 4. 2012 však uvádí, že „z hlediska řízení o ústavní stížnosti je tak nutno dovolání považovat za poslední prostředek ochrany práv pouze tehdy, lze-li v jeho rámci uplatnit námitky, které by bylo možno podřadit pod tzv. dovolací důvody.“

V jiném usnesení dále vyslovil názor, že je pouze věci stěžovatele posoudit, zda námitky, jež má proti předchozímu rozhodování obecných soudů, lze efektivně uplatnit v dovolání nebo zda se může obrátit přímo na Ústavní soud.¹²⁴ K podřaditelnosti stěžovateli uplatněných námitek pod zákonné dovolací důvody dále Ústavní soud uvedl, „je-li ústavní stížnost z větší části založena na námitkách, které nejsou prima facie podřaditelné pod zákonné dovolací důvody uvedené s ustanovení § 265b TrŘ, není přiléhavé na vyčerpání tohoto opravného prostředku trvat, jestliže by obdobné podání zřejmě nevedlo k meritornímu dovolacímu přezkumu“.¹²⁵

V těchto všech případech tedy Ústavní soud na základě svého vlastního závěru o nepodřaditelnosti uvedených námitek pod zákonné dovolací důvody podle §265b TrŘ konstatoval, že není nutné trvat na vyčerpání dovolání a ústavní stížnosti posoudil jako přípustné. Naopak v řadě svých usnesení dovodil, že uplatněné námitky bylo možné pod dovolací důvody podle TrŘ podřadit a ústavní stížnosti posoudili jako nepřípustné.¹²⁶

Z aktuálních rozhodnutí Ústavního soudu, v nichž se zabýval podmínkou vyčerpání dovolání v trestních věcech, lze uvést usnesení sp. zn. I. ÚS 3315/13, ze dne 6. 11. 2013, ve kterém na podmínce vyčerpání dovolání trvá. V tomto usnesení dále soudkyně zpravodajka uvádí, že považuje názory, kdy Ústavní soud netrval na podmínce vyčerpání dovolání, uvedené v usnesení sp. zn. IV. ÚS 3407/11, ze dne 5. 12. 2011 za překonané i s ohledem na nové ustanovení § 75 odst. 1 ZÚS účinné od 1. 1. 2013.

Z dikce tohoto ustanovení tak jednoznačně vyplývá povinnost stěžovatelů vyčerpat všechny procesní prostředky, které jim zákon k ochraně jejich práva poskytuje, tedy i mimořádný opravný prostředek v podobě dovolání v trestních věcech, pokud je dovolání v dané věci přípustné.

Nelze tak tedy ani v tomto případě zapomínat, že ústavní stížnost je subsidiárním prostředkem ochrany práv stěžovatele. K ochraně práv fyzických a právnických osob jsou povolány především soudy obecné, a teprve není-li jim ochrana před obecnými soudy poskytnuta, je k ochraně práv povolán Ústavní

¹²⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2011, sp. zn. III. ÚS 3394/10

¹²⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. III. ÚS 3242/07

¹²⁶ Např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 400/05, ze dne 7. 11. 2005; usnesení sp. zn. I. ÚS 99/06, ze dne 19. 4. 2006; usnesení sp. zn. III. ÚS 3507/10, ze dne 12. 9. 2012

soud. Nepřísluší mu tak posuzovat, zda námitky stěžovatele naplňují některý z dovolacích důvodů, neboť je to úkolem Nejvyššího soudu. Ten také musí posoudit, zda v předchozích řízeních nebyla porušena základní práva stěžovatele a případně jim v dovolacím řízení poskytnout ochranu.

5.4 Řízení o ústavní stížnosti

Řízení o ústavní stížnosti je jedním z druhů řízení před Ústavním soudem. Řízení o ústavní stížnosti jakož i jiná další řízení před Ústavním soudem se podstatným způsobem odlišují od jiných řízení, které provádějí obecné soudy, především z hlediska podmínek meritorního posouzení stížnosti (v řízení o ústavní stížnosti), rozsahu přezkumu, způsobu rozhodování a publikace rozhodnutí. V řízení před Ústavním soudem má svůj význam respektování zákonem stanovených procesních pravidel, a to především v tom, aby se navrhovatelé obraceli na Ústavní soud s kvalifikovanými návrhy, aby řízení a rozhodování Ústavního soudu bylo předvídatelné.¹²⁷

Řízení o ústavní stížnosti je upraveno jak v části druhé hlavy první týkající se obecných ustanovení o řízení před Ústavním soudem, tak v části druhé hlavě druhé oddílu třetím týkajícího se řízení o ústavních stížnostech. Samotné řízení o ústavní stížnosti je zahájeno dnem doručení návrhu Ústavnímu soudu. Návrh na zahájení řízení se podle § 34 odst. 1 ZÚS podává písemně. Při řízení před Ústavním soudem lze subsidiárně použít úpravu obsaženou v OSŘ, a budeme-li tak přiměřeně vycházet z jeho náležitých ustanovení, návrh lze doručit prostřednictvím držitele poštovní licence, v elektronické podobě, telegraficky či telefaxem. U posledních dvou příkladů je dále stanovena podmínka doplnění návrhu předložením originálu, případně návrhem stejného znění, do tří dnů od podání návrhu. V případech elektronického podání návrhu je nutno podat ústavní stížnost s připojeným ověřeným elektronickým podpisem dle zákona č. 227/2000 Sb. Ústavní stížnost lze taktéž podat osobně na podatelně Ústavního soudu, je však vyloučeno ústní podání. Podáním ústavní stížnosti (zahájení řízení před Ústavním soudem) má za následek procesní účinek vznik překážky litispedence.

¹²⁷ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 159. ISBN 8072015699.

Byl-li však návrh podán oprávněným navrhovatelem, je možné, aby se řízení o dříve podaném návrhu účastnil jako vedlejší účastník.¹²⁸

Ústavní soud by měl jednotlivé ústavní stížnosti vyřizovat dle toho, kdy je obdržel, avšak ustanovení § 39 ZÚS umožňuje výjimku v podobě přednostního projednání věci „jestliže se usnese, že věc, které se návrh týká, je naléhavá“. Takovouto naléhavou věcí lze shledat věc, jež nesnese odkladu a při jejím pozdějším projednání mohou vzniknout již neodčinitelné či obtížně odčinitelné skutečnosti. Z judikatury, kdy Ústavní soud shledal věc naléhavou, lze uvést např. nález sp. zn. II. ÚS 284/04, ze dne 31. 8. 2004; nález sp. zn. II. ÚS 198/04, ze dne 20. 5. 2004 a jiné. Podotýkám, že v praxi je však realizovatelnost pravidla rozhodování věcí podle pořadí v jakém soudu došly nereálná, jelikož nezáleží pouze na vůli Ústavního soudu, ale i na mnoha dalších faktorech (např. složitost věci, liknavost účastníků řízení atd.).

Každý návrh doručený Ústavnímu soudu se přiděluje soudci zpravodaji určenému rozvrhem práce. Agenda ústavních stížností patří do působnosti senátu, a přidělují se tak soudcům po jedné v každém přidělovacím kole postupně podle jejich abecedního pořadí a data nápadu. Jsou-li v jeden den doručeny dva a více návrhů, seřadí se abecedně podle příjmení a jména či názvu navrhovatele. Ustanovení § 40 odst. 2 ZÚS, jež upravuje přidělení návrhu, počítá s přidělováním věci stálým členům senátu, jimiž nemohou být předseda a místopředsedové Ústavního soudu. Přesto je Ústavním soudem uplatňována praxe, v níž přiděluje senátní věci taktéž funkcionářům soudu, kteří vystupují v senátech jako jejich zastupující členové (§ 18 odst. 2 ZÚS). Důvodem je především nutnost rozhodování v přiměřených lhůtách, zvládnutí rostoucího počtu nápadů a nutnost vyrovnat několikaměsíční výpadek v obsazenosti Ústavního soudu. Z uvedeného tak vyplývá, že soudci (stálí členové senátů) mají každý stejný nápad věcí a nemohou si případy, jimiž se zabývají, vybírat podle svého zájmu či specializace, neboť jsou přidělovány náhodně. Je to dáno také tím, že praxe Ústavního soudu vychází z práva každého na svého zákonného soudce, jemuž nesmí být odňat (čl. 38 odst. 1 Listiny). Princip zákonného soudce totiž znamená taktéž způsob přidělování soudní agendy a určení složení senátů na základě pevných pravidel, obsažených v rozvrhu práce. Soudci jsou tak povoláni k rozhodování podle

¹²⁸ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 116. ISBN 9788073573059.

transparentních a předvídatelných pravidel, a nemůže tak docházet ke svévoli při výběru soudců ad hoc.¹²⁹

Může se ovšem také stát, že soudce zpravodaj je z projednávání a rozhodování věci vyloučen, a musí tak být nahrazen jiným soudcem. Tato situace může nastat, pokud „se zřetelem na jeho poměr k věci, účastníkům, vedlejším účastníkům nebo jejich zástupcům lze mít pochybnosti o jeho nepodjatosti. Soudce je též vyloučen, jestliže byl v téže věci činný při výkonu jiné funkce nebo povolání, než je funkce soudce Ústavního soudu“.¹³⁰

O vyloučení soudce rozhoduje vždy jiný senát určený rozvrhem práce a je rozhodováno usnesením.

Po zahájení řízení a přidělení věci je klíčovou osobou, jež vede a řídí směr řízení, soudce zpravodaj. Jeho postavení v organizaci Ústavního soudu lze považovat za poměrně silné, neboť má právo nejen odkládat některá podání, přiznávat náklady řízení, odmítat návrhy, ale taktéž připravuje návrhy na rozhodnutí v dané věci. Je také právě tou osobou, která by měla být s případem nejlépe obeznámena, jelikož shromažďuje podklady nezbytné k rozhodnutí (jedná se např. o spisový materiál z předchozího řízení, listiny osvědčující průběh legislativního procesu), provádí důkazy a sepisuje o nich zápis, pokud se provádějí mimo ústní jednání. Taktéž obstarává vyjádření účastníků.

Soudce zpravodaj se při rozhodování o odmítnutí návrhu ústavní stížnosti řídí těmito pravidly:

Dle § 43 odst. 1 ZÚS „soudce zpravodaj mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením návrh odmítne,

- a) neodstranil-li navrhovatel vady návrhu ve lhůtě mu k tomu určené, nebo
- b) je-li návrh podán po lhůtě stanovené pro jeho podání tímto zákonem, nebo
- c) jde-li o návrh podaný někým zjevně neoprávněným, nebo

¹²⁹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 162-163. ISBN 8072015699.

¹³⁰ § 36 ZÚS

d) jde-li o návrh, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný,
nebo

e) je-li podaný návrh nepřijatelný, nestanoví-li tento zákon jinak.“

Na základě tohoto ustanovení je návrh odmítán ještě před tím, než Ústavní soud přistoupí k jeho meritornímu posouzení. Nutno podotknout, že z kvantitativního hlediska končí většina podaných ústavních stížností právě takovýmto odmítnutím. Odmítnutí se tak děje formou usnesení, které musí být písemně vyhotoveno, stručně odůvodněno uvedením zákonného důvodu, pro který se návrh odmítá, a musí obsahovat poučení, že odvolání není přípustné“.¹³¹

Pokud jde o konkrétní důvody odmítnutí ústavní stížnosti, jsou jimi:

1) neodstranění vad návrhu ve stanovené lhůtě

Vady návrhu mohou být představovány celým spektrem nedostatků ústavní stížnosti, ať už formálními či obsahovými. Pokud tedy návrh obsahuje nějaké nedostatky, které jsou odstranitelné, vyzve soudce zpravodaj stěžovatele k jejich odstranění. Nedojde-li k jejich odstranění ve stanovené lhůtě je návrh soudcem zpravodajem mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítnut. V tomto případě mluvíme o lhůtě soudcovské a pořádkové, jejíž nedodržení lze prominout, případně na žádost stěžovatele prodloužit.

Vady návrhu mohou být v první řadě takové, že chybí některá z obecných náležitostí návrhu (§ 34 ZÚS), o nichž bylo pojednáno v úvodu kapitoly č. 5. Bezpochyby mezi ně můžeme zařadit taktéž, povinné právní zastoupení fyzických a právnických osob, které je nutno doložit zvláštní plnou mocí. Právě to, že stěžovatel není zastoupen advokátem, bývá nejčastější vadou ústavních stížností. Připomínám také, že se musí jednat o zastoupení advokátem již při podání (sepsání) ústavní stížnosti. Ústavnímu soudu jsou ovšem doručovány taktéž ústavní stížnosti sepsané stěžovatelem, jenž není právně zastoupen. V praxi však Ústavní soud takového stěžovatele vyzve, aby si obstaral právní zastoupení. V případě, kdy tak stěžovatel učiní a návrh již neobsahuje jiné vady, Ústavní soud v řízení pokračuje i přestože zde nebyla dodržena podmínka právního zastoupení již při podání ústavní stížnosti. V tomto případě (pokud právní zástupce neseptíse

¹³¹ § 43 odst. 3 ZÚS

novou ústavní stížnost) však musí Ústavnímu soudu výslovně sdělit, že se s ústavní stížností ztotožňuje v plném rozsahu a na ní trvá.

Další častou vadou bývá nepříložením kopie rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon k ochraně práva poskytuje (§ 72 odst. 6 ZÚS). Účelem tohoto ustanovení je především snaha zefektivnit řízení před Ústavním soudem, a právě z tohoto rozhodnutí se Ústavní soud např. dozví, kdo je dalším či vedlejším účastníkem řízení, od koho si lze vyžádat spisový materiál a další. V určitých případech lze již z příloženého rozhodnutí zjistit existenci některého z důvodů pro odmítnutí ústavní stížnosti (např. nevyčerpání dovolání, či že stěžovatel nebyl účastníkem předchozího řízení atd.).

Často taktéž nebývá Ústavnímu soudu doručen návrh s dostatečným počtem stejnopisů, tak jak je vyžadováno ustanovením § 34 odst. 2 ZÚS. I v tomto případě může Ústavní soud vyzvat návrhatele k doplnění dostatečného počtu stejnopisů, v praxi však sám Ústavní soud často pořizuje chybějící počet fotokopii ústavní stížnosti.¹³²

2) podání návrhu po stanovené lhůtě

Opožděnost návrhu je tak dalším možným důvodem pro odmítnutí ústavní stížnosti. Podle ustanovení § 72 odst. 3 ZÚS ústavní stížnost lze podat ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje; takovým prostředkem se rozumí řádný opravný prostředek, mimořádný opravný prostředek, vyjma návrhu na obnovu řízení, a jiný procesní prostředek k ochraně práva, s jehož uplatněním je spojeno zahájení soudního, správního nebo jiného právního řízení. Jedná se o lhůtu kogentní a nelze ji prominout. K této věci již bylo pojednáno na několika místech této práce, především odkazují na podkapitolu 5.2.

3) podání návrhu někým zjevně neoprávněným

Ústavní stížnost může podat pouze ten, kdo byl účastníkem předchozího řízení a do jehož základních práv bylo zasazeno rozhodnutím nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci. Nelze tedy podat ústavní stížnost za někoho jiného (*actio*

¹³² ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 173. ISBN 8072015699.

popularis). Jak uvádí V Šimíček,¹³³ osobami zjevně neoprávněnými k podání ústavní stížnosti mohou být např. jakékoliv organizace, jež by podávaly ústavní stížnost v zájmu svých členů,¹³⁴ dědic oprávněného subjektu, pokud uplatňuje „základní práva a svobody zaručená Listinou základních práv a svobod, která mají charakter přirozených osobních práv, jež smrtí oprávněného subjektu zanikají, s výjimkou těch práv, u nichž to zvláštní zákony stanoví, případně určují, že přecházejí na další subjekty“ (viz. usnesení sp. zn. III. ÚS 66/97, ze dne 4. 4. 1997), dále ti jejichž ústavní právo nebylo a nemohlo být porušeno.

4) návrh, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný

Ústavnímu soudu jsou čl. 87 odst. 1 a 2 Ústavy vymezeny jeho jednotlivé kompetence dále konkretizované ZÚS, které by neměl překračovat. Velmi často se stává, že se navrhovatel domáhá jiného než kasačního rozhodnutí ve své věci či žádá o právní pomoc. Příkladem, kdy Ústavní soud konstatuje svou nepřislušnost, jsou řízení o ústavních stížnostech, v nichž se navrhovatelé domáhají přezkumu předchozích odmítavých rozhodnutí Ústavního soudu (usnesení sp. zn. II. ÚS 221/06; II.ÚS 361/05; II. ÚS 146/05). Pokud tak bude „návrh kvalifikován jako ústavní stížnost proti předchozímu rozhodnutí Ústavního soudu, lze uvažovat o odmítnutí pro nepřislušnost“. Pokud však bude kvalifikován jako odvolání proti rozhodnutí Ústavního soudu, lze jej odmítnout pro nepřípustnost.¹³⁵

Posledním důvodem k odmítnutí návrhu je jeho nepřípustnost. Nepřípustností návrhu jsem se zabývala již výše v podkapitole 5.3, a proto k tomuto nebudu již více vracet.

Na tomto místě je taktéž nutno připomenout možnost odmítnutí návrhu pro jejich zjevnou neopodstatněnost, k čemuž je oprávněný senát. Nejčastějšími důvody zjevné neopodstatněnosti ústavní stížnosti jsou, směřuje-li svojí podstatou do oblasti přehodnocování dokazování provedeného v předchozím řízení, brojí výhradně proti neúspěchu v předchozím řízení, nikoliv jeho protiústavnosti a opírá-li se pouze o tvrzené porušení jednoduchého práva.¹³⁶

¹³³ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 174-179. ISBN 8072015699.

¹³⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 178/96

¹³⁵ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Matin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 143. ISBN 9788073573059.

¹³⁶ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 186. ISBN 8072015699

I v řízení o ústavní stížnosti je možno provést dokazování. Podle § 48 odst. 1 ZÚS provádí Ústavní soud „důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, přičemž rozhoduje, které z navrhovaných důkazů je třeba provést, a může provést i jiné důkazy, než jsou navrhovány“. „Uvedené zákonné ustanovení nutno interpretovat z pohledu čl. 83 Ústavy České republiky, podle něhož je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti, jakož i z pohledu dosavadní judikatury, v níž je zvýrazněna rozdílná funkce Ústavního soudu ve vztahu k soudům obecným. Ústavními stížnostmi napadená rozhodnutí obecných soudů posuzuje Ústavní soud tudíž toliko hlediskem dotčení ústavními zákony garantovaných základních práv a svobod, a nikoli přezkoumáním věci samé pohledem jednoduchého práva. Pro oblast dokazování z toho plyne maxima vést dokazování ke skutečnostem, ověřujícím stěžovatelova tvrzení o dotčení na základních právech a svobodách, nikoli však dokazování ve věci samé, tj. dokazování na úrovni jednoduchého práva.“¹³⁷ Ústavní soud také již několikrát konstatoval, že mu nepřísluší přehodnocovat důkazy provedené obecnými soudy a to ani tehdy, kdyby se sám s takovým hodnocením neztotožňoval.¹³⁸ Správností hodnocení důkazů obecnými soudy se tak může zabývat jen tehdy, pokud zjistí, že v řízení před nimi byly porušeny ústavní procesní principy.

Dojde-li k dokazování, jako důkazy tak „mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit skutkový stav, zejména výsledky svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů a právnických osob, listiny, ohledání, jakož i výsledky účastníků. Není však třeba dokazovat skutečnosti obecně známé nebo známé Ústavnímu soudu z jeho úřední činnosti“.¹³⁹ Podle § 50 odst. 2 může Ústavní soud ustanovit odborného znalce k posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí a jejich posouzení je důležité pro rozhodnutí.

I přesto, že Ústavní soud poměrně striktně vymezil své postavení, jak je uvedeno výše, několikrát se již od něho odchýlil. V. Šimíček¹⁴⁰ tak uvádí příklady, kdy Ústavní soud judikoval, že z odůvodnění rozhodnutí obecných soudů „musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení

¹³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 9. listopadu 2000, sp. zn. III. ÚS 345/2000

¹³⁸ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 172. ISBN 9788073573059 srov. Nález Ústavního soudu dne 1. 2. 1994, sp. zn. III. ÚS 23/93

¹³⁹ Ustanovení § 49 ZÚS

¹⁴⁰ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 191. ISBN 8072015699

důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, nutno takové rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i s čl. 1 Ústavy“ (viz. nález sp. zn. III. ÚS 84/94, ze dne 20. 6. 1995). V jiném také judikoval, že „podle ustanovení § 48 ZÚS provádí Ústavní soud důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, s čímž souvisí i možnost přehodnocení závěrů obecných soudů, a to v případech, kdy právě těmito hodnoceními dochází k porušení základních lidských práv“ (viz. nález sp. zn. II. ÚS 10/96, ze dne 26. 6. 1996).

I přes výše uvedené je stále nutno mít na paměti, že k dokazování dochází spíše výjimečně.

Shrme-li vše, co bylo o řízení o ústavní stížnosti prozatím řečeno, lze zjednodušeně říci, že shledal-li soudce zpravodaj došlý návrh bez nedostatků, zajistí, aby byla ústavní stížnost doručena všem účastníkům a vedlejším účastníkům k vyjádření. Dále požádá příslušné orgány o zaslání spisového materiálu k věci, případně si může vyžádat listinné důkazy. Pokud z nich bude vycházet při svém rozhodování, musí účastníky řízení s těmito důkazy seznámit tak, aby měli reálnou možnost se k nim vyjádřit. Veškeré tyto podkladové materiály bývají ve většině případů dostačující pro vypracování návrhu na rozhodnutí ve věci, v některých případech lze ještě vyzvat navrhovatele k doplnění či upřesnění ústavní stížnosti, případně se může soudce zpravodaj obrátit na příslušné orgány, jež v předchozím řízení nevystupovaly jako účastníci, se žádostí o odborné vyjádření.¹⁴¹

Poté, co soudce zpravodaj vypracuje „tzv. zpravodajskou zprávu“ a dospěje k závěru, že má být ve věci rozhodnuto nálezem, nikoliv usnesením, lze přistoupit k ústnímu jednání. Dle důvodové zprávy k ZÚS, se ve všech věcech projednávaných Ústavním soudem podle čl. 87 odst. 1 Ústavy koná obligatorně ústní jednání. Od ústního jednání, tak může být upuštěno pouze se souhlasem účastníků a splněním zákonem stanovené podmínky, tj. že nelze již od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Nicméně § 43 ZÚS představuje „výjimku

¹⁴¹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 193. ISBN 8072015699.

z pravidla“, neboť toto ustanovení umožňuje rozhodnout mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení, a to o odmítnutí návrhu.

Poté již přichází na řadu rozhodnutí Ústavního soudu. Samotnému rozhodnutí Ústavního soudu předchází porada a hlasování. Je zde však ještě jedna možnost, již může řízení o ústavní řízení končit, a to zastavením řízení. Podle § 77 Ústavní soud řízení zastaví, jestliže stěžovatel vezme svůj návrh zpět, přičemž tak může učinit pouze do okamžiku, než se Ústavní soud odebere k závěrečné poradě. Zpětvzetí návrhu však není jediným důvodem zastavení řízení, lze jej zastavit taktéž z důvodů, jež upravuje OSŘ (např. dle ustanovení § 107).

5.5 Rozhodnutí Ústavního soudu

Rozhodování ústavních stížností je svěřeno senátům Ústavního soudu. Jak jsem již uvedla, samotnému rozhodnutí předchází porada a hlasování. Porada a hlasování senátu jsou neveřejná, přičemž při poradě a hlasování senátu mohou být přítomni jen členové senátu a zapisovatel.

Senát je způsobilý jednat a usnášet se za přítomnosti všech členů, přičemž obecně platí, že se usnáší většinou hlasů, avšak při rozhodování ve věci podle § 43 odst. 2 ZÚS se vyžaduje k přijetí usnesení souhlas všech členů senátu. Nepodaří-li se však při rozhodování ve věci samé získat většinu hlasů, předseda senátu věc postoupí plénu. V ostatních věcech rozhoduje při rovnosti hlasů hlas předsedy senátu.

Nesouhlasí-li některý ze tří soudců senátu s výrokem či s odůvodněním rozhodnutí, má právo, aby jeho odlišné stanovisko bylo uvedeno v protokolu o jednání a připojeno k rozhodnutí s uvedením jeho jména, tedy tzv. separátní vótum.

Ted' již několik slov k samotným druhům rozhodnutí Ústavního soudu.

Základními druhy rozhodnutí Ústavního soudu jsou nález a usnesení. Ve věci samé rozhoduje Ústavní soud nálezem a v ostatních věcech, především o odmítnutí návrhu dle § 43 ZÚS a procedurálních otázkách, rozhoduje usnesením. Třetím druhem rozhodnutí je stanovisko pléna dle § 23 ZÚS, k jehož vydání

dochází v případech, kdy senát dospěje k odlišnému právnímu názoru vysloveného již dříve v nálezu.

Je-li tedy ústavní stížnosti zcela vyhověno, nebo je-li zcela zamítnuta, anebo je-li jí zčásti vyhověno a zčásti zamítnuto, rozhodne Ústavní soud nálezem.¹⁴² V praxi se však se zamítavými nálezy setkáváme poměrně zřídka.

Nálezem je rozhodováno o celém předmětu řízení v materiálním i procesním smyslu. Materiálním předmětem ústavních stížností je především ochrana subjektivního ústavně zaručeného základního práva nebo svobody stěžovatele, jež bylo porušeno, procesním předmětem řízení je pak samotné konkrétní pravomocné rozhodnutí, opatření nebo jiný zásah orgánu veřejné moci, proti nimž návrh směřuje. Vyhovující či alespoň částečně vyhovující nález, pak musí primárně ve výroku obsahovat označení těch ústavně zaručených základních práv nebo svobod, které byly porušeny, jaká ustanovení ústavního zákona byla porušena a jakým zásahem orgánu veřejné moci k porušení došlo.¹⁴³ Teprve pak ve výroku následuje výrok o zrušení napadeného rozhodnutí nebo výrok příkazující (zakazující), jímž Ústavní soud rozhoduje o procesním předmětu řízení. Výroková praxe Ústavního soudu však není jednotná. Velmi často se tak stává, že závěr o porušení ústavně zaručených práv netvoří součást výroku rozhodnutí, ale nalézá se v odůvodnění.

Z prozatím uvedeného lze vyvodit následující, směřuje-li ústavní stížnost proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci, následkem jejímu vyhovění je pouze kasace napadeného rozhodnutí dle § 83 odst. 3 písm. a) ZÚS. Přestože to ZÚS nestanovuje ani Ústavní soud to ve výroku výslovně nekonstatuje, důsledkem kasačního výroku je vrácení věci orgánu veřejné moci k novému rozhodnutí. Směřuje-li však dle § 83 odst. 3 písm. b) ZÚS proti jinému zásahu orgánu veřejné moci, než je rozhodnutí, upravuje zákon dva typy výroků, kdy „zakáže příslušnému orgánu veřejné moci, aby v porušování práva a svobody pokračoval, a přikáže mu, aby, pokud je to možné, obnovil stav před porušením“. I když dané ustanovení používá spojku „a“, nejedná se o konjunktivi, neboť se lze setkat s případy, kdy k efektivní ochraně práva postačí alespoň zakazovací výrok, tedy v případech, v nichž nelze obnovit původní stav, a na druhé straně s případy, v nichž se jednalo o zásah jednorázový či už nepokračující, avšak jeho následky

¹⁴² § 82 odst. 1 ZÚS

¹⁴³ § 82 odst. 2 písm. a) ZÚS

stále trvají a je nutno je odstranit, není tak nutné vyslovovat zákaz pokračovat v porušování, nýbrž postačí, přikáže-li se orgánu veřejné moci obnovit původní stav, je-li to možné.¹⁴⁴ Přestože zakazovací a příkazovací výroky předpokládají aktuálnost jeho trvání, lze se setkat s případy, kdy Ústavní soud na aktuálnosti zásahu netrval a vydal tzv. akademický výrok.¹⁴⁵ Nutno ještě podotknout, že zákaz (příkaz) musí být adresován tomu orgánu veřejné moci, proti jehož zásahu ústavní stížnost směřovala.

Nyní se vraťme k situaci, kdy Ústavní soud ústavní stížnosti vyhoví. Rozhodne-li Ústavní soud bezesbytku podle návrhu stěžovatele, je ústavní stížnosti zcela vyhověno. Pokud však o části petitu rozhodne jinak, než bylo stěžovatelem navrhováno, jedná se o částečné vyhovění a o zbývající části petitu rozhodne zamítavým, případně odmítavým výrokem. Vystává však otázka, zda je Ústavní soud vázán pouze petitem ústavní stížnosti nebo také jejím odůvodněním.

V souladu jeho s ústavněprávním vymezením a převažující judikaturou Ústavního soudu lze tvrdit, že je Ústavní soud vázán pouze petitem ústavní stížnosti (vlastním návrhovým žádáním), nikoliv jejím odůvodněním. Ústavní soud tak může shledat porušení i ústavně zaručených základních práv a svobod, jichž se stěžovatel nedovolával. Je však stále vázán rozsahem námitek stěžovatele, a nemůže tak přezkoumávat zásah orgánu veřejné moci z hlediska jiných námitek, než které stěžovatel uplatnil v ústavní stížnosti.

Ve výjimečných případech však Ústavní soud z vázanosti petitem ústavní stížnosti vybočuje. Prvním příkladem jsou případy, kdy Ústavní soud ruší spolu s rozhodnutím o posledním procesním prostředku taktéž rozhodnutí předcházející, jež nebyla ústavní stížností napadena, ale podle Ústavního soudu také trpí zjištěnou vadou, z důvodů procesní ekonomie.¹⁴⁶ Dalším příkladem překročení petitu jsou případy, kdy došlo k uplatnění principu *beneficia cohaesionis* při kasaci rozhodnutí vydaných soudy v trestním řízení. Ústavní soud tak začal rozšiřovat dopad svého kasačního nálezu i na výroky týkající se jiných spoluobviněných, pokud i jejich ústavně zaručené právo nebo svoboda bylo

¹⁴⁴ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 453. ISBN 9788073573059.

¹⁴⁵ k tomuto podkapitola č. 5.1

¹⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 3. 2004, sp. zn. II. ÚS 788/02; nález Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2004, sp. zn. IV. ÚS 502/02

napadeným rozhodnutím porušeno, i když oni sami ústavní stížnost nepodali.¹⁴⁷ Od přímého uplatňování principu *beneficia cohaesionis* však začal později upouštět s tím, že je záležitostí obecného soudu posoudit v řízení, zda spoluobviněnému prospívá důvod kasace.¹⁴⁸ V souvislosti s překračováním petitu ústavní stížnosti došlo již také k nežádoucímu excesu ze strany Ústavního soudu tím, že překročil rámec návrhu v neprospěch stěžovatele, jak tomu bylo např. v nálezu sp. zn. 83/96, ze dne 25. 9. 1996. Dále lze uvést případy, kdy sám Ústavní soud namísto stěžovatele vyhledal i jiné námitky, jež nebyly stěžovatelem uplatněny, a pouze na jejich základě ústavní stížnosti vyhověl.¹⁴⁹

Dále k obecným náležitostem rozhodnutí nutno uvést následující. Důležitými náležitostmi nálezů a usnesení je jejich odůvodnění a poučení o nemožnosti odvolat se. Odůvodnění je složeno z části, v níž je popsán vývoj projednávaného případu před příslušným orgánem veřejné moci, dále je rekapitulováno řízení před Ústavním soudem, citovány hlavní argumenty obsažené ve vyjádřeních účastníků či vedlejších účastníků řízení a závěrem je uvedena ústavněprávní argumentace Ústavního soudu. Pro zajímavost lze uvést, že v některých případech bývá odůvodnění usnesení rozsáhlejší než odůvodnění nálezů, především v případech, kdy je věc usnesením odmítnuta z důvodu zjevné neopodstatněnosti. Jedná-li se o poučení o nemožnosti odvolání se proti rozhodnutí Ústavního soudu, bylo by vhodnější užívat pojem „opravný prostředek“. Je však nutné podotknout, že v souladu s Úmluvou je možné rozhodnutí Ústavního soudu napadnout u Evropského soudu pro lidská práva.¹⁵⁰

Vyhlášení nálezů je vždy veřejné, jehož vyhlášení se provádí jménem republiky. Toto veřejné vyhlášení je však nutno odlišovat od publikace (formálního vyhlášení) a na druhé straně od vykonatelnosti. Vyhlášovány jsou ve Sbírce zákonů České republiky (dále jen „Sbírka zákonů“), obligatorní vyhlášení se však netýká našeho případu (ústavních stížností), ale pouze nálezů dle § 57 odst. 1 ZÚS. Nicméně Ústavní soud několikrát využil ustanovení § 57 odst. 3 ZÚS a vyhlásil ve Sbírce zákonů nálezy o ústavních stížnostech, které mají dle jeho názoru všeobecný význam. Neřídil se však dikcí daného ustanovení a

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 188/99; nález ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. IV. ÚS 37/03

¹⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 553/05

¹⁴⁹ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 448-5450. ISBN 9788073573059

¹⁵⁰ SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústavní soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1999, 43 s. ISBN 8071792896

zveřejnil výrok nálezu a relativní část odůvodnění, nikoliv pouze právní názor vyslovený v nálezu.

Dále je nutno připomenout, že nálezy o ústavních stížnostech jsou vykonatelné doručením jejich písemného vyhotovení účastníkům. O jejich závaznosti a důsledcích bude stručně pojednáno v poslední kapitole této práce.

Kromě publikace některých nálezů ve Sbírce zákonů se veškeré nálezy přijaté Ústavním soudem dále publikují v oficiální Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu (dále jen „Sbírka rozhodnutí“), vydávané pro veřejnou potřebu každoročně po skončení kalendářního roku. V praxi však bývá Sbírka rozhodnutí vydávána postupně v jednotlivých částech, především z důvodu velkého množství nálezů. Ani v této Sbírce rozhodnutí se nepublikují celé texty nálezů, dochází k uveřejnění výroku a takové části odůvodnění, ze které je zřejmé, jaký právní názor Ústavního soudu a jaké důvody k němu vedly. V této Sbírce rozhodnutí mohou být v neposlední řadě také uveřejněna i usnesení Ústavního soudu, jestliže se na tom plénium usnese.¹⁵¹

5.6 Účastníci řízení

Účastníky řízení jsou podle obecného vymezení (§ 28 ZÚS) navrhovatel a ti, o nichž to ZÚS stanoví. Účastenství v řízení o ústavní stížnosti je však zvláště vymezeno § 76 odst. 1 ZÚS podle něhož jsou účastníky „stěžovatel a státní orgán nebo jiný orgán veřejné moci (dále jen „orgán veřejné moci“), proti jehož zásahu ústavní stížnost směřuje“. Podle § 72 odst. 1 písm. a) ZÚS může být stěžovatel fyzická nebo právnická osoba, která podala ústavní stížnost, v níž tvrdí, že bylo zásahem orgánu veřejné moci porušeno její ústavně zaručené základní právo nebo svoboda.

Může jím tak být jakákoliv fyzická osoba, již tvrzené právo svědčí a to bez ohledu na její svéprávnost. I zde připomínám povinné právní zastoupení stěžovatele. Není-li osoba plně svéprávná, podá za ni ústavní stížnost její zákonný zástupce, jenž udělí plnou moc advokátu. Obrátí-li se však takováto osoba na

¹⁵¹ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 197-219. ISBN 9788073573059

Ústavní soud přímo, může jí Ústavní soud sám ustanovit opatrovníka schopného účinně a kvalifikovaně hájit její zájmy.¹⁵²

Pokud stěžovatel v průběhu řízení zemře, použijí se přiměřeně ustanovení OSŘ. Podle § 107 odst. 1 OSŘ „jestliže účastník ztratí po zahájení řízení způsobilost být účastníkem řízení dříve, než řízení bylo pravomocně skončeno, posoudí soud podle povahy věci, zda v řízení může pokračovat. Není-li možné v řízení ihned pokračovat, soud řízení přeruší. O tom, s kým bude v řízení pokračováno, soud rozhodne usnesením“. Dále odst. 2 citovaného ustanovení uvádí, „umožňuje-li povaha věci pokračovat v řízení, jsou procesním nástupcem, nestanoví-li zákon jinak, ti, kteří vstoupili do práva nebo povinnosti, o něž v řízení jde“.¹⁵³ Dle odst. 4 zmiňovaného ustanovení však musí přijmout stav řízení, jaký tu je v době jejich vstupu do řízení. Poté, co je Ústavním soudem rozhodnuto o pokračování řízení, je teprve možno o ústavní stížnosti rozhodnout meritorně, není ani vyloučeno odmítnutí ústavní stížnosti pro některý z procesních nedostatků.

V pokračujícím řízení musí Ústavní soud při meritorním posuzování ústavní stížnosti posoudit, zda z hmotněprávní povahy souzené věci vyplývá, že v řízení může vystupovat právní nástupce či zda to povaha příslušného práva nevyklučuje. V již jednou zmiňovaném usnesení sp. zn. III. ÚS 66/97, ze dne 4. 4. 1997, Ústavní soud judikoval, že „předmětem dědění však nejsou základní práva a svobody zaručené Listinou, které mají charakter přirozených osobních práv, jež smrtí oprávněného subjektu zanikají, s výjimkou těch práv, u nichž to zvláštní zákony stanoví, případně určují, že přecházejí na další subjekty“. Pokračování v řízení tak bude možné pouze pokud ústavně zaručená základní práva a svobody, o něž v řízení jde, nejsou vázána na osobu stěžovatele a mohou přejít na jeho právního zástupce (souhrnně jde-li o věc majetkové).¹⁵⁴

Z ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) ZÚS vyplývá, že stěžovatelem může být taktéž právnická osoba, domáhá-li se ochrany ústavně zaručeného základního práva nebo svobody, jehož může být z povahy věci nositelem. Ve většině případů tak půjde o právo na ochranu majetku dle čl. 11 Listiny, není to však právo jediné. Nutno připustit postavení stěžovatele také státu či jiným veřejným korporacím, pokud v konkrétním případě mohly být skutečně nositelem ústavně zaručených

¹⁵² srov. nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04

¹⁵³ půjde především o dědice původního stěžovatele

¹⁵⁴ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 209. ISBN 8072015699.

základních práv a svobod a jejich ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutí orgánu veřejné moci vydaném v řízení, v němž vystupovaly jako právnická osoba v soukromoprávním vztahu.¹⁵⁵ Přestože, zde nebyl proveden detailní výčet veškerých „osob“, jež mohou být stěžovatelem (což ani nebylo cílem této kapitoly), domnívám se, že uvedené postačuje k objasnění věci a přistoupím ke stručnému vymezení dalších účastníků řízení.

Dalším účastníkem řízení je orgán veřejné moci, proti jehož zásahu, ústavní stížnost směřuje. Takovýmto orgánem tak může být soud, správní úřad nebo jiný subjekt, jemuž zákon svěřil pravomoc rozhodovat o právech a povinnostech fyzických a právnických osob v oblasti veřejné správy, včetně orgánu územně samosprávného celku. Vždy se však musí jednat o orgán, který rozhodl o posledním procesním prostředku stěžovatele, jenž mu zákon k ochraně práv poskytuje.

Dále je na tomto místě vhodné alespoň okrajově vzpomenout pojem vedlejšího účastníka. Podle § 76 odst. 2 ZÚS je přiznáno takovéto postavení osobám, které byly ostatními účastníky předchozího řízení, z něhož napadené rozhodnutí vzešlo. Šlo-li o trestní řízení, jsou jimi strany tohoto řízení. Dále může Ústavní soud přiznat postavení vedlejšího účastníka i jiným osobám, které prokáží právní zájem na výsledku řízení (odst. 3 citovaného ustanovení). Dle § 35 odst. 2 ZÚS má právo účastnit se řízení o dříve podaném návrhu jako vedlejší účastník taktéž ten, kdo podá návrh ve věci, ve které již Ústavní soud jedná.¹⁵⁶

Toliko k ústavní stížnosti fyzických a právnických osob a k řízení o nich, k rozhodnutím v tomto řízení a vymezení účastníků tohoto řízení. Nyní ve stručnosti přistupme k závaznosti a důsledkům rozhodnutí Ústavního soudu v řízení o ústavních stížnostech, jenž je poslední kapitolou této práce.

¹⁵⁵ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 322. ISBN 9788073573059

¹⁵⁶ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 211. ISBN 8072015699.

6 Závaznost a důsledky rozhodnutí Ústavního soudu

Otázka závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu je jednou z nejvíce problematických a nejzávažnějších, jenž představuje nemalé komplikace, čehož si je vědom sám Ústavní soud a k této otázce judikoval „navzdory tomu, že představuje *conditio sine qua non* ústavního soudnictví, přináší za současného právního stavu nemálo obtíží. Problémy spojené s jejím výkladem, zejména a především ve vztahu k jurisdikci obecných soudů kteréhokoli stupně, zůstávají - v teorii i praxi - stále nevyjasněny z řady příčin; patří k nim nekonzistentnost samotných procesních předpisů (v obou odvětvích obecné justice), které - přes četná upozornění - s jurisdikcí (a kasační pravomocí) Ústavního soudu nepočítají a pro případ zrušení rozhodnutí obecného soudu nálezem Ústavního soudu přímý procesní postup pro následující řízení nestanoví. Obdobně ne zcela jasná dikce Ústavy - co do závaznosti ústavních nálezů - vyvolává sporné otázky kupříkladu co do důsledků, ne sice těch, které jsou dány výrokem nálezu, ale těch, které vyplývají z jeho odůvodnění apod.“¹⁵⁷

Budeme-li odpovídat na otázku závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu, musíme vždy vycházet z čl. 89 odst. 2 Ústavy, dle něhož jsou „vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby“. V praxi však toto ustanovení nebývá interpretováno jednoznačně a nesporně, a způsobuje tak zásadní problémy. Dále se tak přiměřeným způsobem pokusím objasnit zásadní důsledky a závaznost rozhodnutí, především těch v řízení o ústavní stížnosti.

Jak již bylo několikrát uvedeno, v řízení o ústavní stížnosti rozhoduje Ústavní soud ve věci samé nálezem, usnesením v ostatních věcech, především o procesních otázkách.

Usnesení však nemůžeme interpretovat jako obecně závazná ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy, a to především z pohledu jeho povahy, otázek, které jsou jím rozhodovány a taktéž z důvodu, že nezakládají překážku *rei iudicatae*. Ve většině případů nedochází ani k jejich publikaci. Jejich publikace je možná pouze pokud se na tom plénum usnese (§ 59 ZÚS), a to pouze ve Sbírce rozhodnutí. Dle V.

¹⁵⁷ ŠMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 280. ISBN 8072015699.

Šimíčka¹⁵⁸ je tak vyloučeno, budeme-li vycházet ze základních principů právního státu, abychom mohli být vázáni určitým pramenem práva bez toho, abychom měli možnost se s ním seznámit. K nezávaznosti usnesení již dříve vyslovil A. Procházka¹⁵⁹ opačný názor, že „přejímaný názor je však v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle kterého jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby“. V současné době jsou veškerá rozhodnutí ústavního soudu, tedy i usnesení, dostupná v elektronické databázi rozhodnutí Ústavního soudu NALUS,¹⁶⁰ čímž bychom mohli tvrzení V. Šimíčka překonat. V. Šimíček¹⁶¹ však upozorňuje, že z výše uvedeného je nutné vyjmout ta usnesení, jimiž je návrh odmítán pro zjevnou neopodstatněnost. A uvádí „jakkoliv se totiž z formálního hlediska jedná o rozhodnutí procesní, svojí materiální povahou se jedná o meritorní rozhodnutí, a vztahuje se na ně přiměřeně výklad o závaznosti nálezů“, s čímž se zcela ztotožňuji. V tomto tvrzení však neřeší, zda by usnesení, jímž je návrh odmítán pro zjevnou neopodstatněnost, mělo také vytvářet překážku věci rozhodnuté, zda by mělo být závazné a zda by měl být aktivován „sjednocovací mechanismu“ popsany v § 23 ZÚS, dojde-li Ústavní soud k závěru, který je odlišný od názoru, který byl dříve vysloven v odmítavém usnesení. Tyto postřehy a jejich osvětlení uvádí J. Benák ve svém článku „*K povaze usnesení Ústavního soudu, jímž se odmítá ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněná*“¹⁶² na nějž tímto odkazuji.

Nyní přejdeme k otázce závaznosti nálezů, k níž se již vyslovili mnozí. Existuje obecný konsensus k jejich obecné závaznosti, avšak různí autoři interpretují čl. 89 odst. 2 v různé šíři.¹⁶³ Vzhledem k tématu práce se zaměřím na závaznost nálezů vydaných v řízení o ústavní stížnosti, u nichž můžeme rozlišovat kasační a precedenční účinky.¹⁶⁴

¹⁵⁸ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 281. ISBN 8072015699.

¹⁵⁹ PROCHÁZKA, Antonín. *Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu ČR*. Bulletin advokacie. Praha: 1995, č. 5, s. 32-35, ISSN 1210-6348

¹⁶⁰ Dostupné na: <http://nalus.usoud.cz>

¹⁶¹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 282. ISBN 8072015699.

¹⁶² in: Soudní rozhledy, Praha: C. H. Beck, 2009, č. 4, s. 126, ISSN 1211-4405

¹⁶³ Např. A. Procházka zastává názor, že všechny nálezy ÚS mají absolutní závaznost v obou svých částech in: PROCHÁZKA, Antonín. *Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu ČR*. Bulletin advokacie. Praha: 1995, č. 5, s. 34, ISSN 1210-6348, opačný názor zastávají V. Mikule a V. Sládeček in: MIKULE, Vladimír; SLÁDEČEK, Vladimír. *O závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu*. Bulletin advokacie. Praha: 1995, č. 5, s. 36, ISSN 1210-6348

¹⁶⁴ viz. HOLLANDĚR, Pavel. *Ústavněprávní argumentace: ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003, s. 77. ISBN 8086131378

Již ze samotné povahy kasace lze vyvodit pro orgán veřejné moci závaznost právního názoru Ústavního soudu vysloveného v jeho rozhodnutí. Důsledkem kasačního nálezu je totiž vrácení věci orgánu veřejné moci k dalšímu řízení a novému rozhodnutí, přestože toto Ústavní soud ve výroku nekonstatuje a ani ZÚS to výslovně nestanoví. Věc se tak vrací do stádia řízení, jež předcházelo vydání zrušeného rozhodnutí a při novém rozhodování bude příslušný orgán veřejné moci vázán právě tím názorem vysloveným v rozhodnutí.¹⁶⁵ Není však vyloučeno, aby příslušný orgán veřejné moci rozhodl meritorně stejně, za podmínky bude-li se řídit právním názorem vysloveným v kasačním nálezu Ústavního soudu. Tento právní názor je závazný pro celé další řízení, tedy i pro samotný Ústavní soud. Bude-li tedy opětovně rozhodovat po podání ústavní stížnosti proti novému rozhodnutí vydanému v dalším řízení po vydání kasačního nálezu o téže věci, je svým právním názorem vázán, i kdyby bylo rozhodováno v jiném složení. Nemůže se od svého právního názoru odchýlit, ani v těch případech, došlo-li by ke změně právního názoru v obdobné věci stanoviskem pléna přijatým podle § 23 ZÚS, a dopustit tak libovůli svého rozhodování v téže věci, především z důvodu právní jistoty účastníků. Z uvedeného tak lze shrnout, že o závaznosti právního názoru Ústavního soudu *inter partes* není pochyb a judikatura Ústavního soudu se dotýká i jeho samého. Nutno také zmínit právní následky kasačních nálezů v trestních věcech, jimiž jsou již jednou zmíněné *reformationis in peius* v dalším trestním řízení a *beneficium cohaesionis*, od něhož již Ústavní soud upouští (viz. předcházející kapitola).

V poslední řadě lze uvést ještě jeden, sic nepřímý, důsledek kasačního nálezu Ústavního soudu, a to možnost uplatnění nároku na náhradu škody dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád). Musí se tak jednat o škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím státního orgánu nebo jiného orgánu veřejné správy při výkonu státní správy.

Jakkoliv tedy není pochyb o závaznosti nálezů *inter partes*, objevují se však rozpory při otázce závaznosti nálezů *erga omnes*. Již několikrát zmiňovaný

¹⁶⁵ k vázanosti právním názorem Ústavního soudu též nález sp. zn. II. ÚS 156/95, ze dne 14. 4. 1995, ve kterém l Ústavní soud judikoval, že jsou obecné soudy *per analogiám* vázány právním názorem ÚS také podle § 226 odst. 1 OSŘ.

čl. 89. odst. 2 Ústavy hovoří o závaznosti vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu pro všechny orgány a osoby. Všeobecnou závaznost „nosných důvodů“ (jinak také *ratio decidendi*) svých nálezů Ústavní soud odvozuje z toho ustanovení nejen v řízení o kontrole norem, ale fakticky precedenční závaznost nosných důvodů¹⁶⁶ svých nálezů, přiznává i v řízení o ústavních stížnostech.¹⁶⁷ „Při úvahách o precedenční povaze rozhodnutí Ústavního soudu je nutno především vycházet z toho, že celý vnitrostátní právní řád je založen na principu vnitřního souladu (konzistence) a hierarchického uspořádání.“¹⁶⁸ Vzhledem k tomu, že je Ústavní soud hlavním interpretátorem ústavního pořádku, obecné soudy by se při svém rozhodování měly řídit ústavním pořádkem, tak jak jej vyložil Ústavní soud.¹⁶⁹ Dále si tak také soudce musí být vědom toho, že „pokud právní názor Ústavního soudu v konkrétním případě nehodlá vzít na vědomí, v případném řízení o ústavní stížnosti bude Ústavní soud s největší pravděpodobností judikovat ve smyslu svého předchozího rozhodnutí“.¹⁷⁰ Ve svém jiném rozhodnutí judikoval, že nereflektuje-li soud relevantní právní názor pro danou věc, porušuje tím čl. 89 odst. 2 Ústavy.¹⁷¹ Tímto a jinými nálezy uznal Ústavní soud precedenční účinek svých nálezů.

Závěrem tedy uvádím a ztotožňuji se s názorem V. Šimíčka,¹⁷² že ačkoliv se nenacházíme v tradičním prostředí precedentálního práva, obecné soudy jsou povinny judikaturu Ústavního soudu respektovat a v tomto smyslu je tak pro ně závazná. Odchýlit by se od ní mohly pouze ve výjimečných případech, jako např. došlo-li by ke změně právní úpravy. Setrvalou a vnitřně nerozpornou judikaturu je tak nutno vnímat jako závazná interpretační vodítka při rozhodování ve skutkové a právně obdobných věcech, od nichž je možný odklon pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech.

¹⁶⁶ také P. Hollanděr uvádí, že závazná je pouze ty části odůvodnění, které obsahují nosné důvody in: HOLLANDĚR, Pavel. *Ústavněprávní argumentace: ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003, s. 77. ISBN 8086131378

¹⁶⁷ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 457. ISBN 9788073573059.

¹⁶⁸ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 293. ISBN 8072015699.

¹⁶⁹ SMEJKALOVÁ, Terezie. *K otázce normativity judikatury v České republice*. [online] [cit. 2014-17-03]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/prteorie/smejkalova.pdf>

¹⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 3. 1997, sp. zn. I. ÚS 70/96

¹⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. III. ÚS 252/04

¹⁷² ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 294-295. ISBN 8072015699.

Závěr

Stěžejním cílem této diplomové práce byla analýza a zhodnocení institutu ústavní stížnosti jakožto základního instrumentu ochrany základních lidských práv. Ovšem než bylo možno přistoupit ke splnění tohoto cíle, shledala jsem za vhodné připomenout čtenáři pojem lidských práv spolu s jejich historickým vývojem, klasifikací a terminologií a dále nastínit i další prostředky jejich ochrany.

V první řadě je nutné přistupovat k lidským právům multidisciplinárně. Pojem lidských práv tak nelze chápat a interpretovat pouze pomocí právní vědy a v jejím rámci, ale je třeba k němu přistupovat s porozuměním jeho ontologické mnohoobsažnosti. Lidskými právy nejsou pouze ta práva, která jsou vymezena v ústavě a zákonech konkrétního státu, ale jsou jimi také principy a hodnoty stojící nad státem, ústavou a právem.

Jedním z nejvýznamnějších aspektů demokratického právního státu je právě dodržování oněch základních lidských práv a svobod, jejichž historie sahá už k počátku existence lidských společností, tedy daleko před vznik prvních států. V jejich historickém vývoji lze sledovat jejich postupné zakotvování v pozitivním právu v podobě katalogů základních práv a svobod a vytyčit několik významných mezníků jejich vývoje, z nichž „posledním“ velmi důležitým lze označit období II. světové války a období těsně následující po této kruté válce.

Nicméně samo zakotvení lidských práv by bylo bezvýznamné, pokud by nám stát neposkytl účinné prostředky, kterými bychom se svých práv mohli domoci. Na vnitrostátní úrovni by tímto prostředkem ochrany měly být především nezávislé a nestranné soudy, avšak pokud zde ochrany nedosáhneme, lze se obrátit na Ústavní soud, jakožto nejvyšší orgán ochrany ústavně zaručených práv a svobod, zejména prostřednictvím ústavní stížnosti.

Ústavní soud tak v naší zemi zaujímá nenahraditelné postavení. Jeho významné postavení vyplývá taktéž z taxativního výčtu pravomocí, který nám podává Ústava. Ačkoliv se jedná o orgán soudního typu, ústavodárce jej vyčlenil ze soustavy obecných soudů, a zaujímá tak postavení specializovaného autonomního státního orgánu soudního typu, jenž se zabývá kontrolou ústavnosti

a plní rozhodovací funkce ústavněprávního charakteru. Jeho hlavním úkolem je pak právě ochrana ústavně garantovaných základních práv a svobod.

V našem právním řádu však existují také podpůrné prostředky ochrany základních práv a svobod, jímž je především institut Veřejného ochránce práv. Ačkoliv není nadán pravomocí jakkoliv autoritativně rozhodovat, svou kontrolní činností však dokáže rozpohybovat často pokulhávající mechanismus veřejné správy.

Nejvýznamnějším prostředkem ochrany základních práv a svobod je však ústavní stížnost, jež je prostředkem specifickým a subsidiárním. Právě z její subsidiarity lze vyvodit možnost jejího podání až po vyčerpání veškerých procesních prostředků, které nám k ochraně práv nabízí právní řád. Právě řízení o ústavních stížnostech fyzických a právnických osob představuje nejširší rozhodovací agendu Ústavního soudu.

Fyzická či právnická osoba je dle § 72 odst. 1 písm. a) ZÚS oprávněna podat ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, „jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem“. Takováto ústavní stížnost bezpochyby musí splňovat obecné náležitosti podání, jako kterýkoliv jiný návrh na zahájení řízení před Ústavním soudem. Především jí ale musí být namítán zásah orgánu veřejné moci, jenž porušuje stěžovatelovo základní právo či svobodu, musí být podána v zákonem stanovené lhůtě, jež je lhůtou procesní a nelze ji prominout. V neposlední řadě k ní musí být přiložena kopie rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který je zákonem k ochraně poskytnut, přičemž její nepřiložení bývá častou vadou ústavních stížností a případně důvodem k odmítnutí ústavní stížnosti, nedojde-li k odstranění této vady. Není to však jediná vada, kterou může stížnost trpět.

Účinnost zákona č. 404/2012 Sb. přinesla podstatnou změnu v přístupnosti ústavních stížností. Od 1. 1. 2013 je tak nutno vždy vyčerpat taktéž dovolání, aby mohla být ústavní stížnost přípustnou. Následně, splňuje-li návrh ústavní stížnosti veškeré náležitosti, může dojít k řízení o ústavní stížnosti před Ústavním soudem, pro které je právní zastoupení fyzických a právnických osob povinné. Rozhodování o ústavních stížnostech je svěřeno senátům Ústavního soudu.

Ústavní soud rozhoduje prostřednictvím nálezů a usnesení. U nálezů se pak setkáváme s jejich kasačními a precedenčními účinky. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou rozhodnutí závazná pro všechny orgány a osoby. Toto stručné pojetí však otevírá prostor k diskusi, a k otázce závaznosti rozhodnutí se tak vedou spory. Nejčastější otázkou sporů bývá otázka, zda jsou závazné pouze nálezy či také usnesení. U této otázky však panuje většinová shoda právních teoretiků, jež tvrdí, že usnesení, která neřeší meritum věci, nejsou obecně závazná, a vztahují se pouze na účastníky řízení. Další spornou otázkou bývá, zda je závazný pouze výrok nálezu či také jeho odůvodnění. U odpovědi na tuto otázku se již názory rozcházejí, např. V. Mikule a V. Sládeček tvrdí, že závaznost nálezů lze spojovat pouze s jejich výroky, nikoliv jejich odůvodněním. Opačný názor však zastávají např. P. Hollanděr, A. Procházka a další, kteří tvrdí, že závazná jsou taktéž odůvodnění nálezů. P.Hollanděr však uvádí, že závazné jsou pouze ty části odůvodnění, v nichž jsou obsaženy „nosné důvody“. Odpověď na otázku závaznosti nálezů erga omnes tak není jednotnou. Ohledně této problematiky jsem se ztotožnila s názorem V. Šimíčka, že ačkoliv se nenacházíme v tradičním prostředí precedentálního práva, obecné soudy jsou povinny judikaturu Ústavního soudu respektovat, a v tomto smyslu je tak pro ně závazná.

Resumé

Subject of my diploma thesis is constitutional complaint as means of protection of basic human rights. This thesis is dealing with human rights, their history, terminology, classification and first of all their protection on the national level. Key objective of this work is analysis and evaluation of institute of constitutional complaint as the basic instrument for protection of the basic human rights.

Thesis is divided into 6 thematic chapters which are further divided into single subsections and subchapters.

First part of thesis brings outline of historical progression of human rights, that idea is dated back since the time of ancient Greece. Next is stated their terminology and qualification. Compliance of those basic human rights is one of the most important aspects of democratic legal state, so that every democratic state must provide effective instruments of protection with which the individuals could demand their rights.

At second chapter the thesis outlines the means of protection on the national level, those should be especially independent and impartial courts. If the individual does not get the protection, he can appeal to the Constitutional Court as the supreme body of protection of the constitutionally guaranteed Rights and Freedoms, especially through the constitutional complaint. There are also other instruments of protection mentioned, notably the Ombudsman.

Third chapter will describe constitutional judiciary and its single conceptions, primarily paying attention to the constitutional Court, which in our country takes an irreplaceable position and which main goal is protection of constitutionally guaranteed basic Rights and Freedoms.

Remaining 3 chapters are devoted to the constitutional complaint itself, which represents the most important means of protection of basic Rights and Freedoms. General characteristic and introduction of its different types is gradually made. In next chapter, focused on constitutional complaint of corporate personhoods and natural persons, are analyzed all requirements for making a constitutional complaint, all requirements of judicial proceedings on constitutional complaints and the decision.

Conclusion brings the formulation of obligatory effect and results of decisions of Constitutional Court, but not from the view of the comprehensive analysis. It deals with obligation and consequences of decisions in proceedings on constitutional complaints. Greater emphasis is placed on obligation of judgements of Constitutional Court, which have precedential and appeal in effect.

Seznam použité literatury:

Odborná literatura:

- BLAHOŽ, Josef. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, 259 s. ISBN 80-7357-073-4.
- FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2., dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 458 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 263. ISBN 80-210-2592-1.
- HENDRYCH, Dušan. *Právnický slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
- HOLLANDĚR, Pavel. *Ústavněprávní argumentace: ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003, 103 s. ISBN 80-86131-37-8.
- JEHLIČKA, Oldřich; ŠVESTKA, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta. *Občanský zákoník: komentář*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, 1448 s. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-717-9339-6.
- KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 786 s. ISBN 978-80-7380-261-5.
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1687 s. ISBN 987-80-7400-365-3.
- KNAPP, Viktor; GERLOCH, Aleš. *Právní propedeutika*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 1994, 137 s. ISBN 80-708-2166-3.
- MIKULE, Vladimír; SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o ústavním osudu – komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních lidských práv a svobod*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, 460 s. ISBN 80-86432-1-06.
- SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Veřejném ochránci práv: komentář*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 193 s. ISBN 978-807-4001-581.
- SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústavní soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1999, 142 s. ISBN 80-717-9289-6.
- ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, 359 s. ISBN 80-720-1569-9.

-
- TOMSA, Bohuš. *Kapitoly z dějin filosofie práva a státu*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 275 s. ISBN 80-246-1001-9.
 - WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 317. ISBN 978-80-7357-305-9.
 - ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva - globalizace - bezpečnost*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 461 s. ISBN 978-80-7380-103-8.
 - ZOUBEK, Vladimír. *Právověda a státověda: úvod do právního a státovědního myšlení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 700 s. ISBN 978-80-7380-239-4.

Odborné články:

- BLAHOŽ, Josef. *Ústavní koncepce a interpretace lidských a občanských práv, srovnávací pohled*. Právník, 1998, č. 8. ISSN 0231-6625.
- BENÁK, Jaroslav. *K povaze usnesení Ústavního soudu, jímž se odmítá ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněná*. Soudní rozhledy, Praha: C. H. Beck, 2009, č. 5. ISSN 1211-4405.
- MIKULE, Vladimír; SLÁDEČEK Vladimír. *O závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu*. Bulletin advokacie. Praha: 1995, č. 5. ISSN 1210-6348.
- PROCHÁZKA, Antonín. *Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu ČR*. Bulletin advokacie. Praha: 1995, č. 5. ISSN 1210-6348.
- ŠIMÁK, Martin. *Lidská práva – Od historie do současnosti*. KONTAKT - odborný a vědecký časopis pro zdravotně sociální otázky. 2005, č. 1-2. ISSN 1212-4117.
- ŠTĚPÁN, Jan. *Přezkoumávání soudních rozhodnutí Ústavním soudem*, Bulletin advokacie, 1998, č. 9. ISSN 1210-6348.

Prameny:

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavních zákonů.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jakou součástí ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů.

-
- Zákon č. 183/1992 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.
 - Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
 - Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
 - Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.
 - Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a změně některých dalších zákonů.

Judikatura:

- Nález Ústavního soudu dne 1. 2. 1994, sp. zn. III. ÚS 23/93
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 37/93
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. 4. 1994, sp. zn. I. ÚS 68/93
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 8.12.1994, sp.zn. II.ÚS 178/94
- Nález Ústavního soudu ze dne 14. 4. 1995, sp. zn. II. ÚS 156/95
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995, sp. zn. III. ÚS 84/94
- Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11.1995, sp. zn. III. ÚS 62/95
- Nález Ústavního soudu ze dne 5. 6. 1996, sp. zn. II. ÚS 98/95
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. 6. 1996, sp. zn. II. ÚS 10/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. 83/96
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 178/96
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 1. 1997, sp. zn. III. ÚS 16/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. 3. 1997, sp. zn. I. ÚS 70/96
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 4. 1997, sp. zn. III. ÚS 66/97
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 141/97
- Nález Ústavního soudu ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. IV. ÚS 358/98
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 19/98

-
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. 11. 1999 sp. zn. III. ÚS 188/99
 - Nález Ústavního soudu ze dne 9. listopadu 2000, sp. zn. III. ÚS 345/2000
 - Nález Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2003, sp. zn. II. ÚS 78/02
 - Nález Ústavního soudu ze dne 2. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 180/03
 - Nález Ústavního soudu ze dne 11. 3. 2004, sp. zn. II. ÚS 788/02
 - Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2004, sp. zn. I. ÚS 236/04
 - Nález Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2004, sp. zn. II. ÚS 198/04
 - Nález Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. IV. ÚS 37/03
 - Nález Ústavního soudu ze dne 10. 8. 2004, sp. zn. II. ÚS 656/02
 - Nález Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. sp. zn. II. ÚS 284/04
 - Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 9. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 44/04
 - Nález Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2004, sp. zn. IV. ÚS 502/02
 - Nález Ústavního soudu ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. III. ÚS 441/04
 - Nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. III. ÚS 252/04
 - Nález Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. II. ÚS 473/04
 - Usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 11. 2005, sp. zn. IV. ÚS 400/05
 - Nález Ústavního soudu ze dne 24. 11.2005, sp. zn. II. ÚS 168/05
 - Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04
 - Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2006, sp. zn. I. ÚS 99/06
 - Nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 553/05
 - Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. III. ÚS 3242/07
 - Nález Ústavního soudu ze dne 2.10.2008, sp.zn. III. ÚS 2111/07
 - Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2011, sp. zn. III. ÚS 3394/10
 - Nález Ústavního soudu ze dne 16. 11. 2011, sp. zn. I. ÚS 864/11
 - Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 12.2011, sp. zn. IV. ÚS 3407/11
 - Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2012, sp. zn. II. ÚS. 1707/09

-
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2013, sp. zn. III. ÚS 772/13
 - Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. II. ÚS 1826/13
 - Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 11. 2013, sp. zn. sp. zn. I. ÚS 3315/13
 - Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 1. 2014, sp. zn. II. ÚS 3659/13
 - Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 4. 3. 2014, sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14

Internetové zdroje:

- Internetové stránky Ústavního soudu České republiky. [online].
Dostupné z: <http://www.usoud.cz/>
- Odborný článek ŠILHÁNOVÁ, Libuše. *Besedy o lidských právech*. [online]. Praha: Český helsinský výbor, 2007, [cit. 2014-02-16]. ISBN 8090239374.
Dostupné z:
http://www.helcom.cz/download/sborniky/besedy_2_vydani.pdf
- Odborný článek: SMEJKALOVÁ, Terezie. *K otázce normativity judikatury v České republice*. [online] [cit. 2014-17-03].
Dostupné z:
<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/prteorie/smejkalova.pdf>
- Internetové stránky Veřejného ochránce práv. [online]
Dostupné z: <http://www.ochrance.cz>
- Elektronická databáze rozhodnutí Ústavního soudu ČR NALUS
Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>